

Nr 70.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ägo­gränser m. m.; given Stockholms slott den 19 november 1920.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag om ägo­gränser,
- 2) lag om syn i ägotvist,
- 3) lag om upphävande av gällande stadganden angående urminnes hävd samt
- 4) lag om fastställande av yttergränsen för strandägarnas område i vissa större sjöar.

GUSTAF.

Birger Ekeberg.

Förslag

till

Lag

om ägogränser.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Hava rågrannar i den ordning särskilt stadgats förenat sig om rätta sträckningen av gränsen mellan byar, gälle rågången som fastställd.

2 §.

Hava vid skifte, vartill rågrannarna blivit behörigen kallade, rå och rör eller andra märken funnits utmärka gränsens rätta sträckning, vare samma rågång ansedd som fastställd.

3 §.

Uppstår tvist byar emellan om rågång, som icke blivit fastställd eller på sätt i 1 eller 2 § sägs bestämd, gälle de rå och rör eller andra märken, som av ålder ansetts utvisa gränsen.

4 §.

I insjöar och rinnande vatten hör till varje by, som ligger vid vattnet, den del av vattenområdet, som är dess strand närmast, så framt ej annat för-
anledes av lagligen bestämd rågång eller sådana märken som i 3 § avses. I

fråga om strandägares rätt i vissa större insjöar gäller dock den inskränkning, som i 6 § sägs.

5 §.

Vid öppna havsstranden och utom skären sträcker sig, så framt ej annorledes är lagligen bestämt, strandägares område i vattnet etthundraåttio meter från det ställe invid stranden, där stadigt djup av två meter vidtager. I fråga om fördelning byar emellan av det område nu nämnts samt av vattenområdet inom skären gälle vad i 4 § är sagt.

6 §.

Vad i 5 § är stadgat om utsträckningen av strandägares område vid öppna havsstranden gälle ock beträffande de öppna delarna av Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland; dock att, där hittills strandägare varit rådande över större del av sjön, han skall därvid bibehållas. Yttergränsen för det strandägarna tillkommande område i dessa sjöar skall bestämmas i den ordning särskilt är stadgat.

7 §.

Finnas i vattenområde, vari efter ty i 4 eller 5 § sägs flera byar äga del, mindre holmar eller skär, skall ej därför särskild andel av vattenområdet tillkomma by, varunder sådan holme eller skär lyder.

8 §.

Vid tillämpning av stadgandena i 4 § och andra punkten i 5 § skall äga, vilken såsom urfjäll tillhör annan by än den, inom vars område den ligger, anses såsom del av sistnämnda by.

9 §.

Har by undergått skifte, skall i fråga om gränsen mellan de särskilda ägotheterna skifteskartan med därtill hörande handlingar lända till efterrättelse. Vad sålunda är stadgat om skifte skall äga motsvarande tillämpning beträffande annan laga jorddelningsförrättning.

10 §.

Om ägo gränser i vissa fall stadgas i lagen om fastighetsbildning i stad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1922.

Genom denna lag upphävas 12 kap. 3, 4 och 7 §§ samt 13 kap. jordabalken så ock vad lag eller författning i övrigt innehåller mot denna lag stridande.

Förslag
till
Lag
om syn i ägotvist.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Finnes i ägotvist, som är anhängig vid underrätt, nödigt, att syn hålles å stället, träde rätten där tillsammans att hålla synen.

Prövas syn nödig i ägotvist, som är anhängig i hovrätt, förordne rätten en av sina ledamöter att hålla synen och kalle två underdomare i orten att biträda därvid; meddele därjämte erforderliga föreskrifter om vittnens hörande. Hovrätten äge ock, där det finnes lämpligare, uppdraga åt underrätten i orten att förrätta synen. Det protokoll, som föres vid synen, varde ingivet till hovrätten, och dôme hovrätten sedan i målet.

Finner Konungen ägotvist, som dragits under dess prövning, ej kunna avgöras utan syn, förordnar Konungen, hur synen skall hållas.

2 §.

Kostnad för syn skall förskjutas av käranden eller, där målet är fullföljt i högre rätt, av klaganden, men slutligen gäldas av den, som vid målets avgörande rätten finner skyldig därtill.

3 §.

Är tvist härader emellan, söke de hovrätten om uthärads domare och nämnd. Är den mellan län eller landskap, give befallningshavanden det Konungen tillkänna, som förordnar den däröver må döma.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1922.

Genom denna lag upphäves 14 kap. jordabalken.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall sådan bestämmelse i stället tillämpas.

Förslag

till

Lag

om upphävande av gällande stadganden angående urminnes hävd.

Härigenom förordnas, att 15 kap. jordabalken så ock vad lag eller författning eljest innehåller om tillgodonjutande av urminnes hävd skall upphöra att gälla; dock att inskränkning ej göres i den rätt, som på grund av urminnes hävd enligt sålunda upphävda stadganden redan må någon tillkomma.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1922. Låter inom tio år från nämnda dag någon i den ordning 17 kap. 23 § rättegångsbalken stadgar avhöra vittnen till bestyrkande därav, att fastighet på grund av urminnes hävd besväras av servitut, må anmälan om förhöret göras för antecknande i inteckningsprotokollet och inteckningsboken.

Förslag

till

Lag

om fastställande av yttergränsen för strandägarnas område i vissa större sjöar.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

I Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland skall yttergränsen för strandägarnas område fastställas genom särskild förrättning, som för en var av dessa sjöar eller, där Konungen finner sådant nödigt, för särskilda delar av sjön hålles på sätt här nedan stadgas.

2 §.

Förrättningen verkställas av lantmätare, som av Konungen förordnas. Att honom vid förrättningen biträda förordne, på anmälan av lantmätaren, Konungens befallningshavande eller, där förrättningen avser vattenområde, som ligger inom särskilda län, en var av befallningshavandena i dessa län, såvitt angår länet, en av statens fiskeritjänstemän samt en bland dem, som till ledamöter i ägodelningsrätt eller till gode män vid lantmäteriförrättningar inom länet äro valde. Det åligger ock Konungens befallningshavande, var för sitt län, att förordna ombud för bevakande vid förrättningen av det allmännas rätt.

3 §.

Emot lantmätare och annan förrättningsman gälle dessa jäv: om han är i den skyldskap eller det svägerlag med part, som i rättegångsbalken sägs om jäv emot domare, eller om han eller någon, som sålunda är i skyldskap eller sväger-

lag med honom, äger del i saken eller eljest kan vänta synnerlig nytta eller skada av förrättningen, eller om han såsom domare deltagit i åtgärd eller beslut, som rör saken, eller om han är parts vederdeloman eller uppenbare ovän. Söker någon, sedan ärendet är anhängigt, sak med förrättningsman eller tillfogar honom något med ord eller gärning i uppsåt att därmed göra honom jävig, det skall ej räknas för jäv.

Anmäles vid förrättningen jäv, äga förrättningsmännen samfällt besluta däröver. Finnes jäv mot lantmätaren lagligen grundat, göra han därom anmälan hos Konungens befallningshavande i det eller de län, förrättningen angår; och åligge det Konungens befallningshavande att hos Konungen begära förordnande av förrättningsman i hans ställe. Angår jävet biträdande förrättningsman, meddele den befallningshavande, som förordnat honom, på anmälan av lantmätaren förordnande för annan förrättningsman i stället för den jävade.

Beslut, varigenom jävsanmärkning gillas, skall ej medföra någon verkan till rubbning eller upphävande av åtgärd eller beslut, som tillkommit innan anmärkningen gjordes.

Ogillas jävsanmärkning, må däremot anmält missnöje ej utgöra hinder mot förrättningens fortgång.

4 §.

Stanna förrättningsmännen i olika meningar, gälle vad de fleste säga; har var sin särskilda mening, gälle lantmätarens.

5 §.

För inhämtande av upplysningar om fiske, jakt, sjöslåtter och andra förhållanden, som kunna inverka på bedömandet av frågan om strandäganderättens utsträckning i särskilda delar av sjön, skall för varje tingslag och stad, som av förrättningen beröres, hållas sammanträde med befolkningen i orten; ägande förrättningsmännen för närmare utredning, där sådan finnes erforderlig, hålla syn å stället. Lantmätaren utsätte efter samråd med övriga förrättningsmän tid och ort för sammanträde eller syn och låte kungörelse därom minst fjorton dagar förut uppläsas i tingslagets eller stadens kyrkor samt intagas i tidning inom orten; underrätte ock i god tid det allmännas ombud om sammanträdet eller synen. Vid sammanträde och vid syn skall protokoll föras av lantmätaren.

6 §.

Sedan erforderlig utredning blivit i ärendet förebragt, avgive förrättningsmännen, särskilt för varje tingslag eller stad, förrättningen angår, utlåtande med angivande, i vilka delar av sjön vattenområdet må anses i dess helhet tillkomma strandägarna samt, för övriga delar därav, huru långt ut i sjön strandägarnas områden skola sträcka sig.

Utlåtandet varde av lantmätaren tillställt rättens ordförande för att å näst infallande rättegångsdag uppläsas och i domboken intagas, och varde tillika de vid sammanträde eller syn inom tingslaget eller staden förda protokoll ingivna till rättens ordförande att bland rättens handlingar förvaras.

7 §.

Till Konungens befallningshavande i län, som av förrättningen beröres, insände lantmätaren avskrift av utlåtandet för varje till länet hörande tingslag eller stad att i länskungörelserna intagas.

8 §.

Är strandägare missnöjd med förrättningsmännens utlåtande, äge han, inom ett år från det utlåtandet vid rätten upplästes, efter stämning å kronan påkalla prövning av sitt anspråk. Kronan vare ock öppet att inom tid, som nu är sagt, föra talan mot utlåtandet efter stämning, som, där svarandena äro flere än tio, må delgivas på sätt och inom tid, som i 11 kap. 12 och 25 §§ rättegångsbalken stadgas.

Försittes tid för talan, lände utlåtandet till efterrättelse.

9 §.

Kostnad för förrättning, som i denna lag avses, skall bestridas av allmänna medel.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1922.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
tisdagen den 19 december 1916.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG.
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Hasselrot anförde i underdånighet:

»Med underdånig skrivelse den 9 oktober 1909 avlämnade lagberedningen till Eders Kungl. Maj:t fullständigt förslag till ny jordabalk jämte vissa andra i samband därmed stående författningsförslag. I överensstämmelse med den för lagarbetet uppgjorda planen hade beredningen här med de bestämmelser, vilka icke ingått i förut av beredningen framlagda lagförslag, sammanfört innehållet av de båda förut, den 4 februari 1905 och den 31 december 1907, avlämnade avdelningarna av jordabalken, av vilka den förra genom särskilda lagar den 14 juni 1907 redan införlivats med vår lagstiftning. Sedan Eders Kungl. Maj:t den 22 oktober 1909 beslutit inhämta lagrådets yttrande över större delen av det av beredningen utarbetade förslaget till ny jordabalk jämte därmed sammanhängande lagförslag, blevo emellertid på grund av andra

omfattande granskningsarbeten i lagrådet ifrågavarande förslag undanskjutna och allenast en viss mera fristående del därav upptagen till behandling. Huvuddelen härav utgjordes av det förslag till lag om ändring i vissa delar av utsökningslagen, som ingick i de av beredningen den 31 december 1907 avlämnade lagförslag. Efter vederbörlig grundlagsenlig behandling blev detta jämte därmed sammanhängande förslag den 11 oktober 1912 upphöjt till lag. Av själva jordabalksförslagets bestämmelser ingår dock däri allenast en ringa del.

Om jag frånser de åtgärder, som sålunda blivit vidtagna i fråga om jordabalksförslagets fortsatta behandling, och undantager att Eders Kungl. Maj:t över vissa andra delar därav låtit inhämta vederbörandes yttranden, har i allt väsentligt det stora lagverket hittills förblivit vilande. Anledningen till detta i och för sig mindre tillfredsställande förhållande är att finna i det samband, som föreligger mellan huvudsakliga delar av jordabalksförslaget och det nya fastighetsregistret. Detta är nämligen den nödvändiga grundvalen för det nya fastighetsboksystem, som i jordabalksförslaget upptagits. Innan fastighetsregistret blivit färdigt, kan ej arbetet på nya å detsamma grundade fastighetsböcker påbörjas. Fastighetsregistret kommer att bestå av två delar, jordregistret, avsett för landet, och ett särskilt register för stad. I avseende å det förra är arbetet sedan flera år tillbaka i gång. Av flera skäl, vilka jag nu ej skall beröra, har dess uppläggande emellertid tagit väsentligt längre tid än från början beräknats. Ännu torde dock några år förflyta innan det kan väntas bliva fullbordat. För städer och liknande samhällsbildningar är, som sagt, jordregistret ej avsett; för dem är det meningen att ett särskilt register skall anordnas. I sådant syfte förelades också innevarande års riksdag dels härför erforderliga författningsförslag, dels ock proposition med begäran om anslag av nödiga medel för registerarbetet, men förslagen blevo icke av riksdagen bifallna. Frågan har emellertid åter upptagits till behandling inom departementet, och av särskilda sakkunniga har nytt förslag i ämnet upprättats samt i vederbörliga delar remitterats till lagrådets granskning. Sedan denna blivit slutförd, är det min avsikt att föreslå Eders Kungl. Maj:t att till den nu förestående riksdagen avlåta förnyad proposition i ämnet. Vinner denna riksdagens bifall, skulle arbetet å nu berörda del av fastighetsregistret kunna därefter omedelbart taga sin början. Givet är emellertid, att jämväl dess uppläggande kräver sin tid, och innan det fullbordats, kunna ej heller därå eventuellt vilande fastighetsböcker utarbetas. Vid nu angivna förhållanden är det klart, att några särskilda åtgärder för jordabalksförslagets framläggande för riksdagen ännu icke varit påkallade. Så snart emellertid de omnämnda

registren nalkas sin fullbordan — och min förhoppning är, att detta numera ej måtte behöva dröja många år —, böra givetvis i god tid åtgärder vidtagas för den slutliga behandlingen av jordabalksförslaget. Intill dess lär det som hittills få vila.

Om sålunda jordabalksförslaget för ögonblicket i sina huvudsakliga delar icke bör göras till föremål för vidare åtgärder från Eders Kungl. Maj:ts sida, hava emellertid särskilda skäl föranlett mig att redan nu till särskild behandling upptaga viss del därav, som icke står i förhållande till fastighetsböckerna och därigenom till fastighetsregistret. Såsom jag redan förut inför Eders Kungl. Maj:t framhållit, hava de förslag till vattenlag och andra i samband därmed stående författningar, som de s. k. vattenrätts- och dikningslagskommittéerna med underdånig skrivelse den 17 december 1910 avlämnat, sedan åtskilliga myndigheter och enskilda korporationer avgivit yttrande däröver, varit föremål för bearbetning inom justitiedepartementet. För närvarande är överarbetningen av vissa delar i vattenlagsförslaget anförtrodd åt särskilda, av mig enligt Eders Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallade sakkunniga. Då det åt dessa givna uppdraget torde vara fullbordat inom den närmaste tiden, är det också min avsikt att i god tid under instundande år kunna inför Eders Kungl. Maj:t anmäla den del av vattenrättslagstiftningen, som har till uppgift att reglera i första rummet rätten att tillgodogöra sig vattnet såsom drivkraft, en fråga vilken särskilt under nuvarande förhållanden tarvar sin snara lösning. Enligt den sedan gammalt för vår lagstiftning på detta område gällande huvudprincipen vilar rätten till vattnet såsom drivkraft i väsentlig del på rätten till grunden. Frågan om rätten till grunden kan emellertid i huvudsak sägas sammanfalla med frågan om de särskilda fastigheternas gränser i det vattenbetäckta området. Angående vår rätts ställning i sistnämnda fråga äro meningarna i flera viktiga avseenden vitt skilda. Rättssäkerheten kan därför härutinnan sägas för närvarande vara mindre väl tillgodosedd, och det måste i sammanhang med en blivande vattenrättslagstiftning vara en angelägenhet av högsta vikt, att så långt möjligt klarhet vinnes om lagens ståndpunkt. I sitt förslag till ny jordabalk har lagberedningen i andra kapitlet till reglering upptagit frågan om ägo gränser i hela dess vidd. De särskilda bestämmelser i detta kapitel, som reglera gränserna i vattnet, synas därför nu böra bli föremål för prövning.

Berörda bestämmelser i jordabalksförslagets gränskapitel kunna emellertid icke behandlas för sig; kapitlet är så byggt, att det utgör en sammanhängande komplex av stadganden. Det bör därför nu i sin helhet utbrytas till särskild behandling under rubrik *förslag till lag om*

ägogränser. Därvid bliver emellertid erforderligt att det åtföljes av vissa andra, i omedelbart sammanhang därmed stående bestämmelser i jordabalksförslaget.

Härvid är till en början att uppmärksamma stadgandet i förslagets 1 kap. 6 §, som till särskild lagstiftning hänvisar frågan om jordägares rätt över vattnet å hans grund ävensom rätten till jakt och till fiske. Det synes riktigast att vid en utbrytning av gränskapitlet till dess 10 § foga denna hänvisning i vad den avser rätten att tillgodogöra sig strömfall och rätten till fiske; rätten till jakten lär i detta sammanhang kunna lämnas därhän. Enligt vad av beredningens motiv framgår, är det, åtminstone för gränskapitlet, just vid denna paragraf en sådan hänvisning är behövlig för att tydligt utmärka, att den rätt, paragrafen tillägger en strandägare att nyttja oskiftat vattenområde, icke på något sätt berör den rätt till vattnets tillgodogörande såsom drivkraft och till fiske, som enligt lag tillkommer delägare i det oskiftade vattnet.

Till det lagförslag, som sålunda avser att motsvara andra kapitlet i jordabalksförslaget, böra fogas de promulgationsbestämmelser i lagberedningens förslag till lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av nya jordabalken, som därmed stå i samband. Dessa bestämmelser hava lämpligen ansetts nu böra sammanföras i ett särskilt *förslag till lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ägogränser.* I fråga om däri upptagna stadganden må till en början framhållas, att det synts mest överssstämmande med beredningens förslag att i detta sammanhang upphäva 12—15 kap. jordabalken. Vad de 12 och 13 kapitlen angår är detta utan vidare klart, och i fråga om 14 kap. har det så väsentlig tillämpning i avseende å gränstvister, att intet skäl föreligger att ej nu upphäva detsamma, och i stället i förevarande promulgationslag låta det ersättas av de av beredningen i 5 § av nämnda lagförslag upptagna, däremot svarande bestämmelser, som upptagits i 3 § av denna promulgationslag. Beträffande 15 kap. jordabalken, som handlar om urminnes hävd, må till en början erinras därom, att detsamma, i vad det avser sådan hävd i gränsförhållanden, med de regler om gränsbestämning, som nu återgivas från andra kapitlet i jordabalksförslaget, bör upphävas; en sådan åtgärd är helt överensstämmande med beredningens i motiven uttalade uppfattning. Fråga uppstår emellertid därvid, huru med nämnda kapitel i jordabalken i övrigt bör förfaras i detta sammanhang. Enligt vad beredningen i motiven framhåller har urminnes hävd utom vid gränsfrågor sin betydelse i fråga om förvärv av självständiga fastigheter och servitut. Beträffande det förra slaget av rättigheter har beredningen funnit det givet, att med det inskriv-

ningsväsen, beredningen föreslår, urminneshävdens bör för framtiden avlysas. De skiljaktigheter, som föreligga mellan beredningens förslag i dessa delar och gällande rätt, torde emellertid i härutinnan avgörande delar ej vara sådana, att icke redan nu i samband med urminneshävdens avlysande vid gränsbestämningar även densamma kan upphävas i fråga om förvärv för framtiden av självständiga fastigheter. Angående till sist servituten framhåller beredningen, hurusom då genom inteckningsförrordningen den 16 juni 1875 föreskrevs, att servitut skulle intecknas för att gälla mot ny ägare av den fastighet, som av servitutet besvärades, detta strängt taget borde hava medfört, att för framtiden urminnes hävd i fråga om servitut avskaffats. Detta skedde emellertid ej då, men kan lämpligen nu genomföras, när 15 kap. jordabalken i allt fall i andra delar bör upphävas. Med hänsyn till det sålunda anförda har det synts riktigast att nu föreslå, att nämnda kapitel i jordabalken i sin helhet upphävs. Därvid hava i 4 § av förevarande förslag upptagits de i beredningens förslag i 27 § upptagna regler, allenast med den modifikation att där givna bestämmelse om vittnesförhörets antecknande i fastighetsboken utbyts mot föreskrift om dess antecknande i inteckningsprotokollet och inteckningsboken.

I 6 § av jordabalksförslagets gränskapitel, som återgives i här förut berörda förslag till lag om ägo gränser, föreskrives, att yttergränsen för det strandägarna tillkommande område i vissa större sjöar skall bestämmas i den ordning särskilt är stadgat. Ifrågavarande hänvisning syftar på ett av beredningen i samband med jordabalksförslaget avlämnat *förslag till lag angående fastställande av yttergränsen för strandäga res områden i vissa större insjöar*. Detta förslag läres nu i sammanhang med nämnda stadgande i gränskapitlet böra upptagas till behandling.

I sammanhang med den i 10 § av jordabalksförslagets gränskapitel upptagna bestämmelse om strandägarens särskilda nyttjanderätt till det oskiftade vattenområdet närmast hans strand står ett stadgande i jordabalksförslagets 3 kap. 5 §, som reglerar hans rätt när skifte sker av vattenområdet och anläggning, som han med stöd av förstnämnda bestämmelse vidtagit, då finnes skjuta över den gräns, som vid skiftet tillagts honom. Bestämmelsen i fråga framstår i förslaget som ett komplement till stadgandet i 2 kap. 10 § och bör därför åtfölja detsamma. Utbrytes emellertid denna bestämmelse om anläggning, som i visst fall uppförts utöver ägo gräns, synes det riktigast att förfara på enahanda sätt med de övriga bestämmelser i 3 kap., som i andra fall reglera byggande över ägo gräns. Dessa innefattas i 3 och 4 §§, av vilka den förre, i huvudsaklig överensstämmelse med nu gällande lag av den

26 maj 1899, meddelar föreskrifter huru förfaras skall, då inom område, för vilket tomtindelning är gällande, byggnad uppförts utöver tomtgräns, och den senare, då inom område, där sådan indelning icke är gällande, byggnad uppförts utom ägo gräns. Om alltså 3—5 §§ i 3 kap. böra i detta sammanhang utbrytas, böra de därvid åtföljas av 6 §, som reglerar lösensförfarandet i de av de förra paragraferna avsedda fall. Samtliga dessa stadganden synas lämpligast kunna sammanföras till ett särskilt lagförslag med titel *förslag till lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägo gräns*.

Till nämnda förslag, som alltså motsvarar de i jordabalksförslaget 3 kap. 3—6 §§ upptagna stadganden, böra fogas de därmed sammanhängande promulgationsbestämmelser, som finnas intagna i lagberedningens förslag till lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av nya jordabalken, Bliva ovan nämnda förslag angående ordnandet av fastighetsregisterväsendet för stad före nu angivna förslag upphöjda till lag, torde emellertid i dessa promulgationsbestämmelser, tarvas en mindre förändring, betingad därav, att i förstnämnda förslag upptagits föreskrifter, motsvarande 1 § i förevarande förslag, i samband varmed föreslagits upphävande av lagen den 26 maj 1899.

Då, såsom jag i det föregående antytt, utbrytningen av de nu angivna lagförslagen ur förslaget till ny jordabalk skett för att, såvitt angår frågan om ägo gränser i vatten, erhålla nödigt underlag för den väntade nya vattenrättslagstiftningen, böra förslagen lämpligen träda i kraft samtidigt med denna; och har, för möjliggörande härav, tiden för ikraftträdandet föreslagits till den 1 januari 1919, med undantag likväl för den föreslagna lagen om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i vissa större insjöar, i avseende å vilken lags ikraftträdande bör, såsom beredningen framhållit, gälla lagen den 1 juni 1894.»

Föredragande departementschefen uppläste härefter i enlighet med det angivna yttrandet avfattade, i bil. A—D vid detta protokoll upptagna förslag till

lag om ägo gränser,

lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ägo gränser,

lag om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i vissa större insjöar, samt

lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägo gräns;

och hemställde föredraganden i underdånighet, att lagrådets yttrande över förslagen måtte, för det ändamål § 87 regeringsformen omförmäler, genom utdrag av protokollet inhämtas.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder lämna bifall.

Ur protokollet:
Israel Myrberg.

Bil. A.

Förslag
till
Lag
om ägogränser.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Är ej mellan byar rågång lagligen fastställd, men förena sig i den ordning särskilt är stadgat rågrannarne om rätta sträckningen av gränsen, gälle den sålunda antagna rågången såsom vore den fastställd.

2 §.

Har vid skifte, vartill rågrannarne blivit behörigen kallade, rågången funnits riktigt å marken utmärkt, vare det så gillt, som hade förening träffats om rågången.

3 §.

Uppstår tvist byar emellan om rågång, som icke blivit fastställd eller på sätt i 1 eller 2 § sägs bestämd, gälle de rå och rör eller andra märken, som av ålder ansetts utvisa gränsen.

4 §.

I insjöar och rinnande vatten skall, i brist av lagligen bestämd rågång eller sådana märken, som i 3 § sägs, gräns mellan byar så bestämmas, att till varje by, som ligger vid vattnet, lägges den del av

vattenområdet, som är dess strand närmast; dock att i fråga om strandägares rätt i vissa större insjöar gäller den inskränkning, som i 6 § sägs.

5 §.

Vid öppna havsstranden och utom skären sträcker sig strandägares område i vattnet etthundraåttio meter från det ställe invid stranden, där stadigt djup av två meter vidtager. I fråga om fördelning byar emellan av det område nu sagts samt av vattenområdet inom skären gälla vad i 4 § är sagt.

6 §.

Vad i 5 § är stadgat om utsträckningen av strandägares område vid öppna havsstranden gälla ock beträffande de öppna delarna av Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland; dock att, där hittills strandägare varit rådande över större del av sjön, han skall därvid bibehållas. Yttergränsen för det strandägarne tillkommande område i dessa sjöar skall bestämmas i den ordning särskilt är stadgat.

7 §.

Finnas i vattenområde, som efter ty i 4 eller 5 § sägs, skall fördelas mellan byar, mindre holmar eller skär, må ej därför särskild andel av vattenområdet tilläggas den by, vartill de höra.

8 §.

Vad i 4 och 5 §§ är stadgat skall icke äga tillämpning i fråga om äga, vilken såsom urfjäll tillhör annan by än den, inom vars område den ligger.

9 §.

Har by undergått skifte, skall i fråga om gränsen mellan de särskilda ägolorterna skifteskartan med därtill hörande handlingar lända till efterrättelse.

10 §.

Har vid skifte av by till byn hörande vattenområde, vilket icke undantagits såsom samfällt för delägarne, likväl icke ingått i delningen,

då skall en var strandägare äga rätt att, så länge området är oskiftat, nyttja den del av området, som ligger hans strand närmast.

Angående rätten att tillgodogöra sig strömfall, så ock om rätten till fiske är särskilt stadgat.

11 §.

Vad här ovan i 9 och 10 §§ är stadgat med avseende å skifte av by skall äga motsvarande tillämpning beträffande hemmansklyvning och ägostyckning.

12 §.

Angående tomtindelning för stad och annan ort, där den för stad gällande ordning för bebyggande skall tillämpas, är särskilt stadgat.

Bil. B.

Förslag

till

Lag**om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ägo­gränser.**

Häri­genom förordnas som följer:

1 §.

Den nu antagna lagen om ägo­gränser skall jämte vad här nedan stadgas lända till efter­rättelse från och med den 1 januari 1919.

2 §.

Genom den nya lagen upphävas 12—15 kap. jordabalken tillika med alla de särskilda stadganden, vilka innefatta ändring eller förklaring av vad sålunda upphävda lagrum innehålla eller tillägg dertill, så ock vad i övrigt finnes i lag eller särskild författning stridande mot nya lagens bestämmelser.

Där i lag eller särskild författning förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i nya lagen, skall denna i stället tillämpas.

3 §.

I stället för vad 14 kap. jordabalken innehåller stadgas:

1. Finnes i ägotvist, som är anhängig vid underrätt, nödigt, att syn hålles å stället, träde rätten där tillsammans att hålla synen.

Prövas syn nödig i ägotvist, som är anhängig i hovrätt, förordne rätten en av sina ledamöter att hålla synen och kalle två underdomare i orten att biträda därvid; meddele därjämte erforderliga föreskrifter om vittnens hörande. Hovrätten äge ock, där det finnes lämpligare, upp-

draga åt underrätten i orten att förrätta synen. Det protokoll, som föres vid synen, varde ingivet till hovrätten, och döme hovrätten sedan i målet.

Finner Konungen ägotvist, som dragits under dess prövning, ej kunna avgöras utan syn, förordnar Konungen, huru synen skall hållas.

2. Kostnad för syn skall gäldas av käranden eller, där målet är fullföljt i högre rätt, av klaganden, men stanna å den, som vid målets slut rätten finner skyldig därtill.

3. Är tvist härader emellan, söke de hovrätten om uthärads domare och nämnd. Är den mellan län eller landskap, give befallningshavanden det Konungen till känna, som förordnar den däröver må döma.

4 §.

Genom nya lagen sker ej inskränkning i den rätt, som på grund av urminnes hävd enligt äldre lag må någon tillkomma.

Låter inom tio år från det nya lagen trätt i kraft någon i den ordning 17 kap. 23 § rättegångsbalken stadgar avhöra vittnen till bestyrkande därav, att fastighet på grund av urminnes hävd besväras av servitut, må anmälan om förhöret göras för antecknande i inteckningsprotokollet och inteckningsboken.

Bil. C.

Förslag.

till

Lag

**om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i
vissa större insjöar.**

Häriigenom förordnas som följer:

1 §.

I Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland skall yttergränsen för strandägarnes områden fastställas genom särskild förrättning, som för en var av dessa sjöar eller, där Konungen finner sådant nödigt, för särskilda delar av sjön hålles på sätt här nedan stadgas.

2 §.

Förrättningen verkställs av lantmätare, som av Konungen förordnas. Att honom vid förrättningen biträda förordne, på anmälan av lantmätaren, Konungens befallningshavande eller, där förrättningen avser vattenområde, som ligger inom särskilda län, en var av befallningshavandena i dessa län, såvitt angår länet, en av statens fiskeritjänstemän samt en bland dem, som till ledamöter i ägodelningsrätt eller till gode män vid lantmåteriförrättningar inom länet äro valde. Det åligger ock Konungens befallningshavande, var för sitt län, att förordna ombud för bevakande vid förrättningen av det allmännas rätt.

3 §.

I fråga om jäv mot lantmätaren och de biträdande förrättningsmännen gälle i tillämpliga delar vad beträffande jäv mot syneman i vattenavledningsmål är stadgat i 33 § lagen om dikning och annan av-

ledning av vatten den 20 juni 1879; skolande, där lantmätaren finnes jävig, Konungens befallningshavande i det eller de län, förrättningen angår, hos Konungen begära förordnande av förrättningsman i hans ställe.

4 §.

Stanna förrättningsmännen i olika meningar, gälle vad de fleste säga; har var sin särskilda mening, gälle lantmätarens.

5 §.

För inhämtande av upplysningar om fiske, jakt, sjöslätter och andra förhållanden, som kunna inverka på bedömandet av frågan om strandäganderättens utsträckning i särskilda delar av sjön, skall för varje tingslag och stad, som av förrättningen beröres, hållas sammanträde med befolkningen i orten; ägande förrättningsmännen för närmare utredning, där sådan finnes erforderlig, hålla syn å stället. Lantmätaren utsätta efter samråd med övriga förrättningsmän tid och ort för sammanträde eller syn och låte kungörelse därom minst fjorton dagar förut uppläsa i tingslagets eller stadens kyrkor samt intagas i tidning inom orten; underrätte ock i god tid det allmännas ombud om sammanträdet eller synen. Vid sammanträde och vid syn skall protokoll föras av lantmätaren.

6 §.

Sedan erforderlig utredning blivit i ärendet förebragt, avgive förrättningsmännen, särskilt för varje tingslag eller stad, förrättningen angår, utlåtande med angivande, i vilka delar av sjön vattenområdet må anses i dess helhet tillkomma strandägarne samt, för övriga delar därav, huru långt ut i sjön strandägarnes områden skola sträcka sig.

Utlåtandet varde av lantmätaren tillställt rättens ordförande för att å näst infallande rättegångsdag uppläsa och i domboken intagas, och varde tillika de vid sammanträde eller syn inom tingslaget eller staden förda protokoll ingivna till rättens ordförande att bland rättens handlingar förvaras.

7 §.

Till Konungens befallningshavande i län, som av förrättningen beröres, insände lantmätaren avskrift av utlåtandet för varje till länet hörande tingslag eller stad att i länskungörelserna intagas.

8 §.

Är strandägare missnöjd med förrättningsmännens utlåtande, äge han inom ett år från det utlåtandet vid rätten upplästes efter stämning å kronan påkalla prövning av sitt anspråk. Kronan vare ock öppet att inom tid, som nu är sagt, föra talan mot utlåtandet efter stämning, som, där svarandena äro flera än tio, må delgivas på sätt och inom tid, som i 11 kap. 12 och 25 §§ rättegångsbalken stadgas.

Försittes tid för talan, lände utlåtandet till efterrättelse.

9 §.

Kostnad för förrättning, som i denna lag avses, skall bestridas av allmänna medel.

Bil. D.

Förslag

till

Lag

om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägogräns.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Uppföres inom område, för vilket tomtindelning är gällande, byggnad i läge, som för densamma blivit i vederbörlig ordning bestämt, men visar sig sedan, att byggnaden skjuter in på grannes tomt, då vare, därest byggnadens nedrivande eller ändring skulle medföra märklig kostnad eller olägenhet för ägaren, denne ej skyldig att avträda den intagna marken förr än byggnaden nedrives eller avbrinner. För det intrång, granne lider av byggnaden, njute denne ersättning, där han icke hellre vill avstå tomtdelen mot lösen.

Inkräktar sålunda uppförd byggnad å gata, vare ägaren berättigad att, till dess byggnaden nedrives eller avbrinner, hava den kvarstående utan skyldighet att utgiva ersättning för intrång; dock att vad nu sagts ej gäller om trappa, som skjuter över gatulinjen.

Å byggnaden må ej utan samtycke av den intagna markens ägare vidtagas förändring, som är att hänföra till nybyggnad.

2 §.

Uppföres inom område, för vilket tomtindelning icke är gällande, byggnad så, att den skjuter över fastighetens ägogräns, vare lag som i 1 § första och tredje styckena sägs, såvida det icke kan visas, att den, som uppfört byggnaden, verkställt inkräktingen med avsikt eller att han därvid handlat med grov vårdslöshet, och att detta förhållande, där fastigheten övergått till ny ägare, var denne bekant då han åtkom fastigheten.

3 §.

Har strandägare, med begagnande av honom jämlikt 10 eller 11 § i lagen om ägo gränser tillkommande rätt att nyttja vattenområde, som ej ingått i skifte eller annan delning, där gjort anläggning, och finnes, efter det området sedermera delats, anläggningen skjuta över den gräns, som för fastigheten utlagts vid delningen, skall vad i 1 § första och tredje styckena stadgas äga motsvarande tillämpning.

4 §.

Skall jord lösas eller ersättning för intrång utgå efter ty i 1, 2 eller 3 § sägs, gälle i tillämpliga delar vad angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov är stadgat.

Tid för erläggande av lösen bestämme rätten, där ej överenskommelse därom träffas mellan parterna. Dröjer den, som skall utgiva lösen, med dess erläggande utöver en månad efter förfallodagen, vare rätten att hava byggnaden eller anläggningen kvarstående å den intagna marken förverkad.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1919.

Genom densamma upphävas 2 kap. 1 § byggningsbalken, såvitt därigenom stadgats förbud mot uppförande av byggnad inom visst avstånd från grannes tomt, samt lagen den 26 maj 1899 om vad i vissa fall bör iakttagas, då byggnad uppförts utöver tomtgräns.

Vad i nya lagen stadgas skall äga tillämpning jämväl i fråga om byggnad, som uppförts innan nya lagen träder i kraft; dock att beträffande byggnad, som före den 1 januari 1900 uppförts inom område, för vilket stadsplan blivit fastställd, fortfarande skall tillämpas vad om sådan byggnad stadgas i ovannämnda lag den 26 maj 1899.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd måndagen den
14 januari 1918.*

Närvarande:

Justitieråden GULLSTRAND,
VON SETH,
WEDBERG,
Regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 19 december 1916, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättade förslag till

lag om ägogränser,

lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ägogränser,

lag om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i vissa större insjöar, samt

lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägogräns.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av dåvarande byråchefen, numera statssekreteraren Lars Rabenius.

I anledning av förslagen avgåvos följande yttranden av lagrådet och dess särskilda ledamöter:

Förslag till lag om ägo gränser.

1 och 2 §§.

Justitieråden *Gullstrand* och *Wedberg* samt regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga*:

Gällande skiftesstadga innehåller i 48 § bestämmelser angående förening om rågång. Där stadgas förutom den ordning, i vilken förening skall ingås, förutsättningen för att förening skall kunna äga rum. Delägare få förena sig om förut icke fastställd eller eljest icke behörigen bestämd rågång. Vidare stadgas det, att rågången skall stå fast, om förening så, som föreskrivits, kommer till stånd.

Ändring av dessa bestämmelser avses uppenbarligen icke med förevarande förslag. Enligt 1 § är lagligen skedd förening om rågång att anse lika med fastställelse och i 2 § utsäges, vad som menas med behörigen bestämd rågång, därtill fogats: vare så gillt, som hade förening träffats om rågången. I fråga om den ordning, i vilken förening skall ingås, hänvisas till skifteslagstiftningen. Det synes ej heller hava varit meningen att bestämma, i vilka fall förening får äga rum.

I sistnämnda hänseende torde emellertid den föreslagna lydelsen av 1 och 2 §§ kunna giva anledning till en motsatt uppfattning. Den sats, varmed 1 § inledes och vilken innehåller villkor att lagligen fastställd rågång icke finnes, skulle nämligen vid jämförelse med innehållet i 2 § kunna föranleda lagbudens tolkning på sådant sätt, att förening medgäves i fråga om förut icke fastställd eller eljest icke behörigen bestämd rågång men vore i övrigt icke tillåten. Är farhågan om en dylik uppfattning grundad, så följer därav att i denna fråga, som rätteligen torde tillhöra skifteslagstiftningen, ett föregripande kunde anses vara vidtaget till men för det pågående arbetet å nämnda lagstiftningsområde. Det innehåll man velat giva åt förevarande två paragrafer eller att rågång emellan byar skall gälla som fastställd, då rågrannarna så, som särskilt stadgats, förenat sig om rätta sträckningen, och att samma lag skall vara, där vid skifte, vartill rågrannarna blivit behörigen kallade, rå och rör eller andra märken funnits utvisa gränsens rätta sträckning, torde genom obetydliga ändringar i ordalagen kunna framstå på sådant sätt, att ifrågavarande missuppfattning omöjliggöres.

Justitierådet *von Seth*:

Om, såsom motiven synas giva vid handen och som även överensstämmer med den i gällande skiftesstadga använda terminologien, uttrycket i första satsen av 1 § »rågång lagligen fastställd» skall fattas så vidsträckt, att rågång skall anses fastställd, icke blott då dess sträckning blivit bestämd genom ett domstolsbeslut, som direkt innefattar en fastställelse av densamma, utan även då sträckningen eljest blivit bestämd genom något uttryckligt, under iakttagande av den ordning, som för varje tid varit stadgad, fattat beslut, vare sig detta bestått i en mellan ägarna å ömse sidor ingången förening eller i en laga kraftvunnen utstakning enligt 47 § skiftesstadgan eller i annat dylikt avgörande, synes det mindre egentligt, då det i sista satsen i 1 § i fråga om förening, som ingås efter den nya lagens trädande i kraft, uttalas, att den sålunda antagna rågången skall gälla *såsom* vore den fastställd. Paragrafens avfattning lär böra jämkas till undanröjande av berörda oegentlighet, förslagsvis så, att sistnämnda sats utbytes mot ett uttalande, att den ingångna föreningen skall vara bestämmande för framtiden för rågångens sträckning.

Under förutsättning att vad jag erinrat beträffande 1 § vinner avseende, böra i 2 § de två sista satserna erhålla en något förändrad lydelse av innebörd, att ett godkännande av rågång i den ordning, som avses i paragrafen, skall vara så gillt, som hade rågången blivit fastställd i samband med förrättningen.

3 §.

Justitierådet *von Seth*:

Även i denna paragraf föranleder vad jag erinrat ifråga om 1 § en ändring så tillvida, som antingen i satsen »eller på sätt i 1 eller 2 § sägs bestämd» 1 § icke bör nämnas eller ock uttrycket »som icke blivit fastställd eller på sätt i 1 eller 2 § sägs bestämd» bör utbytas mot »som icke blivit, på sätt i 1 eller 2 § omförmäles, bestämd». Det är att märka, att den sist antydda avfattningen bäst överensstämmer med lydelsen av 4 §.

4 §.

Lagrådet:

Förevarande bestämmelser och än mer de i 7 § hava avfattats så, att de snarare innehålla regler för delning av ett gemensamt område än angiva rätta gränsen mellan redan skilda ägovälden. Det

senare måste dock, såsom lagberedningen ock i sina motiv påpekar, vara lagförslagets egentliga syfte. En något ändrad lydelse av 4 och 7 §§ synes därför önskvärd.

Justitierådet von Seth:

Medan byalagen, så långt man har sig bekant, merendels varit i inägorna skilda från varandra genom rågångar, hava skogsområdena i stor utsträckning icke varit sålunda uppdelade mellan de byar och hemman, till vilka de hörde. Det är detta förhållande, som avsågs med bestämmelserna i 28 kap. byggningsbalken av landslagen och i 12 kap. 6 § jordabalken av 1734 års lag. Även i storskiftesförordningarna beröres samma förhållande. Sålunda stadgades i 14 § av 1766 års lantmäteriförordning att, om by eller gård, som sökte avtagas, vore samfällt med flera byar eller hela socknen i någon skog eller utmark, då tillätes icke lantmätaren att endast mäta av byens eller hemmanets odalägor, utan skulle det vara landshövdingens åliggande att då befalla och tillhålla deltagarna, att de tillika skulle låta avmäta och hemmanen emellan dela slika samskogar. Stadgandet upprepades i 55 § av 1783 års förordning om lantmäteriet i riket, som tillika i sin 79 § hade den bestämmelsen att, om stora skogar tillstötte, som ej genom lagliga och godkända rågångar vore någon viss by tillhöriga, måste med delningen av skogen uppskjutas, till dess utrönt bleve, huru mycket därav med rätta borde tillhöra den by, som var föremål för skifte. I enlighet med förenämnda bestämmelser hava under storskiftenas tid stora skogsområden uppdelats först mellan de olika byalagen och därefter mellan delägarna i dessa. Genom en tämligen fast praxis hava ifrågavarande skiften sedermera förklarats orubbliga i vad de innefattat delning av förstnämnda slaget, i det att stadgandet i 3 § 1 mom. skiftesstadgan om skiftesvitsord, då jord, som hör till by eller hemman, blivit genom storskifte lagd i flera skiften, ansetts icke tillämpligt ifråga om dylika delningar mellan skifteslag. En motsvarande uppdelning av större komplexer på skifteslag har vidare påbjudits för Gävleborgs län genom kungl. brevet den 19 mars 1839 och för Gottlands län genom kungl. brevet den 20 december 1850 samt i vissa avvittningen rörande författningar. I alla dessa fall lär, i den mån ej särskilda omständigheter föranleda till annan uppfattning, få anses, att de gränser mellan skifteslag, som sålunda bildats, omedelbart erhållit karaktären av rågångar, och att således beträffande gränserna i vattnet mellan de olika skifteslagen bestämmelserna i 12 kap. 4 § jordabalken hitintills varit tillämpliga. Beträffande de fall, då

uppdelningen mellan skifteslag skett genom laga skifte, stadgas uttryckligen i 104 § skiftesstadgan, att de sålunda tillkomna gränserna mellan de olika skifteslagen skola utmärkas på sätt, som är stadgat om rågångar. Under förutsättning att, såsom avfattningen av förevarande paragraf synes giva vid handen, det är förslagets mening, att paragrafen även i nu berörda fall skall äga tillämpning, har jag intet att erinra mot förslaget i denna del.

Förslaget angiver icke, från vilket vattenstånd man har att utgå, då det gäller att avgöra, vilken strand en viss del av vattenområdet är närmast. Emellertid är det av synnerlig vikt, att härvid en riktig utgångspunkt vinnes. Om t. ex. gränsbestämningen sker vid ett tillfälle av högt vattenstånd, kunna givetvis de strandägare, som hava långsluttande stränder, bliva oskäligt lidande och tvärtom, om bestämmandet sker vid ett tillfälle av exceptionellt lågvattenstånd, de, vilkas stränder äro branta, bliva förfördelade. Rättvisast är väl att, på sätt det till lagrådets granskning föreliggande förslaget till vattenlag gör beträffande de förhållanden det berör, även i nu förevarande hänseende utgå från ett lågvattenbegrepp, så bestämt som i sistnämnda förslags 14 kap. 1 §. Den omständigheten, att det ofta kan bliva svårt att bestämma lågvattnet vid den i varje fall avgörande tiden, synes ej böra lägga hinder i vägen för att ett principiellt uttalande göres även i nu förevarande förslag.

5 §.

Lagrådet:

Då genom 1852 års fiskeristadga bestämmelse meddelades om en viss yttergräns för strandägares fiskevatten vid öppna havsstranden och utomskärs, gjordes denna bestämmelse icke ovillkorlig. Den skulle enligt uttryckligt stadgande tillämpas blott om det ej vore lagligen bestämt, huru långt strandägares landgrund i havet sträckte sig. Fiskeristadgans föreskrift om landgrund och dess utsträckning är nu upphävd genom 1896 års lag om rätt till fiske och ersatt av det ännu gällande stadgandet i denna lags 2 §, att strandägares enskilda fiskerätt omfattar allt det vatten, som finnes till och med 180 meter från det ställe invid stranden, där stadigt djup av 2 meter vidtager. Även denna gräns för strandägares rätt skall enligt sistnämnda lagrum gälla allenast där ej annorledes är lagligen bestämt.

Enligt det kommittéförslag, som låg till grund för 1896 års lag, skulle, under enahanda förbehåll som nyss sagts, i de öppna delarna

av Vätern och Vättern området för strandägarens enskilda fiskerätt vara begränsat på samma sätt som vid havsstranden. Beträffande denna, sedermera ej i lagen upptagna bestämmelse yttrades i kommittéförslagets motiv, att om vid någon behörigen fastställd rågångsreglering eller eljest i en rättskraftig dom något hemmans rågång blivit förlagd längre ut i sjön än 180 meter från den punkt, där 2 meters stadigt djup vidtager, borde uppenbarligen här, liksom då fråga vore om saltsjöfiske, den äganderätt, som sålunda tillerkänts strandägaren, medföra uteslutande fiskerätt utanför den i allmänhet gällande gränsen.

I nu förevarande paragraf, enligt vilken strandägarens vattenområde vid öppna havsstranden och utom skären skall vara begränsat efter samma mått, som redan gälla i fråga om hans enskilda fiskerätt, är emellertid denna regel undantagslös. Såvitt härigenom den strandägare, vars område enligt särskild bestämmelse är snävare begränsat än regeln innebär, får detsamma utvidgat, synes mot en sådan förändring icke vara något att anmärka. Men där en särskilt bestämd gräns för strandägarens område går längre ut i vattnet än de föreslagna måtten medgiva, bör den strandägaren sålunda tillerkända rätten icke genom den nya lagstiftningen frätas honom. Då saknaden av ett förbehåll, motsvarande det, som förekommer i 2 § av lagen om rätt till fiske, kan giva anledning till ovisshet om den nya lagens mening härutinnan, hemställas att nu ifrågavarande stadgande något modifieras.

7 §.

Lagrådet:

I fråga om denna paragraf hänvisas till vad vid 4 § av lagrådet gemensamt yttrats.

8 §.

Lagrådet:

Innehållet i förevarande paragraf, eller att vid tillämpning av 4 § och andra punkten i 5 § äga, vilken såsom urfjäll tillhör annan by än den, inom vars område den ligger, skall anses tillhöra sistnämnda by, framgår ej tydligt av paragrafens avfattning, vilken lämnar rum för den helt visst ej avsedda tolkning, att man vid ifrågavarande lagtillämpning skall frånse stranden vid urfjällen.

10 §.

Justitierådet *Gullstrand*:

Lagberedningen har i motiven till förevarande paragraf framhållit, att där skifte övergått by, skifteshandlingarna ofta icke giva besked, huruvida till byn hörande vattenområde skall anses genom förrättningen delat eller bibehållits såsom för skiftesdelägarna samfällt, att i dylika fall stundom kan anses av handlingarna framgå, det en delning varit avsedd, men att, där varje hållpunkt saknas för antagande, att vattenområdet verkligen ingått i skiftet, detsamma måste fortfarande betraktas såsom en byns gemensamma tillhörighet, oaktat tydligt förbehåll därom ej skett. Åt denna uppfattning har i paragrafen givits uttryck.

Rättsgrundsatsen, att med äganderätt till stranden följer äganderätt till vattenområdet därutanför, har av gammalt varit rådande i Sverige. Detta framgår oförtydligt av våra äldre lagar. I landslagens byggningsbalk har denna grundsats fått sitt uttryck i 26 kap. 1 §, enligt vilket lagrum mellan byar, vilkas landområden skiljas genom mellanliggande vatten, skall finnas på visst sätt bestämd gräns i vattenområdet. Inom byn rådde ursprungligen gemensamhet i ägor, vattenområde såväl som jordområde, men där denna gemensamhet bröts genom skifte, som kom att omfatta jämväl strandtegarna, där skulle vattenområdet ock vara skiftat och detta så, att området utanför strandteg tillkomme dennes ägare. Stadgande härom återfinnes i 6 kap. i landslagens nämnda balk. Med lagbudet har uppenbarligen åsyftats, att delningen skulle vara genomförd intill annan bys gräns. Då lagen fäste synnerlig vikt vid upprätthållande av gräns i vattenområde emellan byar måste de grunder, som härvid varit bestämmande, anses motsäga antagandet, att vid skifte, däri vattenområde ingått, sådant område, som befunne sig längre ut från stranden, skulle anses icke ingå i förrättningen. Vål har ofta nog de särskilda fiskeplatsernas belägenhet pekat hän på olämpligheten av vattenområdets delning efter äganderätten till stranden, men det bör märkas, att delning av fisket kunde ske särskilt och då efter byamålet, eller ock kunde, såsom oftast torde hava skett där fisket var av någon betydenhet, detta hava fortfarande att vara samfällt. Beträffande rätten att tillgodogöra sig vattenkraft gavs i landslagens byggningsbalk 25 kap. 4 § en bestämmelse, som avsåg att tillförsäkra byamännen dylik rätt efter deras andel i byn. Då vattenkraften ej kunde utnyttjas utan utmål vid stranden, måste

avsättande vid skifte av dylikt utmål anses hava medfört rätt till vattenkraften. Sistnämnda lagrum kan icke anses innefatta något stadgande om själva vattenområdet.

1734 års lag intager i huvudsak samma ståndpunkt i förevarande hänseende som den äldre rätten. I 12 kap. jordabalken givas detaljerade bestämmelser om gräns emellan byar i vattenområde, och därigenom betonas skarpt vikten av att särskilda ägovälden äro jämväl i dylika områden åtskilda från varandra. Delning inom by sker fortfarande genom solskifte, men om delningen av vattenområde säges intet. Rörande samfällid fiskerätt och delning därav stadgas i 17 kap. byggningsbalken, och samma balks 20 kap. innehåller i 1 § en bestämmelse, att byamålet är delningsgrund i fråga om kvarnställe. Om man frånser rätten till fiske och rätten att tillgodogöra sig strömfall, tedde sig i de flesta fall vid denna tid för delägare i by äganderätten till annat vattenområde än det utanför hans strand belägna såsom saknande egentligt värde. Med vattenområdets delning följde ej utan vidare delning av fiskevattnet — 17 kap. byggningsbalken torde bekräfta detta — och rätten till gemensamhet i kvarnställe tryggades genom avsättande av utmål. Att det sålunda till sitt värde reducerade vattenområdet i undantagsfall kunde efter byamålet uppdelas så, att strandäganderätten ej blev bestämmande för rätten till vattenområdet, är naturligen ej uteslutet, men att utvecklingen skulle hava lett därhän, att före storskiftesförfattningarnas tid byamålet direkt skulle hava i allmänhet gällt såsom delningsgrund, då skifte av vattenområde påkallades, är icke att antaga.

Av vad sålunda anförts torde framgå att, där vid solskifte stranden delats, vattenområdet ock är att anse såsom delat, såvida ej annat bestämts eller eljest kan anses framgå.

Med storskiftets införande skedde ej ändring däri, att vattenområdet vanligen behandlades såsom värdelöst. Vid författningarnas tystnad om delning av vattenområde är man, då storskiftet borde omfatta byns alla ägor, berättigad antaga, att dylikt område fortfarande skulle i regel såsom impediment anses tillhöra det hemman, som erhöll stranden. Stöd härför finnes i det uttalande, som i 1762 års storskiftesförfattning gjorts angående vattenverk, strömfall, fiske och sjöfoder. Särskilda bestämmelser kunde uppenbarligen vid skifte meddelas om huru med dylika nyttigheter skulle förfaras. Då delning av fiske förekom, följde ej därmed äganderätten till vattenområdet, och om fisket lämnades odelat, var ej heller därmed avgjort, att samma område skulle vara samfällt. Där strömfall och sjöfoder ansågos äga något

värde, lära vid skiftet hava lämnats bestämmelser om rätten därtill, men tiga skifteshandlingarna i denna fråga, får nog i de flesta fall anses, att rätten till vattenkraftens utnyttjande och rätten till sjöfoder såsom värdelösa åtföljt rätten till vattenområdet.

Ej heller författningarna om enskifte och laga skifte innehålla särskilda bestämmelser om delning av vattenområde. Anmärkningsvärd är emellertid den i fråga om laga skifte meddelade bestämmelsen rörande särskilt skifte av samfällt fiske eller annan oskiftad lägenhet, därmed tydligen gives vid handen, att skifte av fiske är ett och skifte av vattenområde ett annat. Mot gällande skiftesstadgas anda och mening, att all skifteslagets areal skall i skiftet ingå, är uppenbart stridande att vid laga skifte lämna vattenområdet odelat, och den praxis, som ännu allmänt råder att, där delning av vattenområde icke påyrkas, ej blott lämna gränsen i vatten mot annan by obestämd utan ock underlåta meddela bestämmelser om skifteslagets vattenområde, torde utgöra ett från storskiftenas tid fallet arv, som väl kan förklaras av benägenheten att undvika onödiga kostnader för skiftesdelägarna, men ingalunda får, oaktat insikten om vattenområdets värde numera är en annan än fordom, anses innebära en avvikelse från den förut rådande principen, att vattenområdet, vid grundad anledning till tvekan därom, är att anse såsom skiftat.

Saknar sålunda ovan omförmälda i förevarande 10 § uttryckta uppfattning tillräckliga grunder i gällande stadganden och rättsutvecklingens gång, kan emot densamma med ännu större skäl åberopas den vid våra domstolar högre som lägre rådande ganska fasta rättspraxis i ämnet. Denna praxis är av så mycket större betydelse med avseende på den ifrågasatta lagstiftningen, som i synnerligen stor omfattning och med betydande ekonomisk räckvidd avtal ingåtts i förlitande på densamma. En på skilda områden djupt ingripande rättsosäkerhet skulle sannolikt bliva följden av en lagstiftning, som åsyftade rubbning i denna rättspraxis.

Lagberedningen har uppmärksammat den våda en sådan rubbning komme att medföra och velat råda bot därpå genom det innehåll förevarande paragraf i övrigt erhållit. En nyttjanderätt för strandägaren till det vattenområde, som skall anses odelat, har blivit tillskapad, men denna nyttjanderätt, som upphör vid skifte av vattenområdet, omfattar icke rätten till vattnets utnyttjande till drivkraft och ej heller rätt till fiske. Lätteligen inses, att detta är ett ganska svagt palliativ. Nyttjanderättshavaren saknar dessutom möjlighet att

få gränsen för sitt vattenområde, där detta stöter intill annat dylikt område, som tillhör samma by och följaktligen av grannen innehaves under lika rätt, bestämd i den ordning, som gäller för rågångar; och det skydd för en verkställd anläggning, vilket enligt den föreslagna lagen om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägo gräns, gives med avseende å gräns emellan skilda ägovälden, fränkännes nyttjanderättshavaren i så måtto, att han icke äger på denna lag grunda rätt vare sig att efter laga skifte eller annan delning bibehålla en utöver den vid delningen bestämda ägo gränsen gjord anläggning, som han i god tro om sin äganderätt verkställt, innan nyttjanderätten tillkommit honom, eller att före delningen bibehålla anläggning, därmed han utan avsikt och utan grov vårdslöshet råkat inkräkta på grannes vattenområde i samma by.

På dessa skäl hemställer jag, att innehållet i förevarande paragraf måtte utgå ur den föreslagna lagen. Vid bifall härtill skulle, även om man, såsom måhända icke vore ändamålsenligt, lämnade det outtalat i lagen, gällande rätt i ämnet kunna anses vara, att om vid skifte av by till byn hörande vattenområde, vilket icke undantagits såsom samfällt för delägarne, likväl icke enligt skifteskartan med tillhörande handlingar inbegripits i delningen, så skulle, där ej av omständigheterna framginge, att området med avsikt, att det skulle vara odelat, uteslutits från delningen, vad i 4 och 5 §§ av förevarande lag stadgats äga motsvarande tillämpning.

Om min hemställan icke vinner bifall, torde en jämkning i paragrafens ordalag böra äga rum. Den strandägaren tillerkända nyttjanderätt innefattar uppenbarligen rätt för honom att såsom ägare förfoga över vattenområdet, intill dess detta ingår i laga skifte. Härifrån undantagas rätten att tillgodogöra sig vattnet såsom drivkraft och rätten till fiske, i fråga om vilka båda rättigheter den särskilda nyttjanderätten således icke äger rum. Detta undantag torde böra i lagtexten annorlunda utmärkas än genom en hänvisning till vad särskilt är stadgat om rätt att tillgodogöra sig strömfall och rätt till fiske.

Justitierådet *Wedberg* med vilken regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga* instämde:

Det är icke ovanligt, att av karta och handlingar rörande skifte av by ej framgår, huruvida till byn hörande vattenområde ingått i delningen eller icke, och att ej heller andra omständigheter giva ledning för frågans avgörande. Enligt den i högsta domstolen nu rådande

meningen är för dylikt fall vattenområdet att anse såsom delat. Lagberedningen åter har i sina motiv sökt uppvisa, att en sådan mening icke överensstämmer med lag, och såsom riktig uppställt den motsatta principen. »Där», säger beredningen, »varje hållpunkt saknas för antagande, att vattenområdet verkligen ingått i skiftet, där måste det fortfarande betraktas såsom en byns eller skifteslagets gemensamma tillhörighet, oaktat uttryckligt förbehåll däröf ej skett.»

Stadgandet i nu förevarande paragraf är föranlett av denna beredningens åskådning; och ehuru paragrafens ordalag synas tala däremot, lär det få antagas, att beredningen avsett att genom stadgandet medelbart lagfästa sin uppfattning av den avgivna frågan.

Det torde ock böra medgivas att, i allt fall efter det lagberedningen framlagt sin mening, en sådan osäkerhet råder beträffande frågans rätta besvarande, att lagstiftarens ingripande må anses påkallat. Spörsmålet är, i vilken riktning detta bör gå.

Rättsskipningen har i nu förevarande hänseende icke alltid varit fast. I det äldsta rättsfall, vartill lagberedningen i ämnet hänvisar, — från år 1844 — stodo i högsta domstolen tre ledamöter mot tre. När frågan därefter, såvitt känt är, kom under högsta domstolens prövning — år 1850 —, hade såväl häradsrätten som lagmansrätten och hovrätten uttalat sig i överensstämmelse med den för närvarande i högsta domstolen härskande åskådningen, men i högsta domstolen segrade då den motsatta meningen med fem röster mot två. I vad mån sistnämnda mening under de närmast följande båda årtiondena varit rådande i praxis, är ej bekant. Bortsett från ett år 1873 av högsta domstolen avgjort mål rörande delning av jord, vunnen genom sjösänkning, — varom vidare i det följande — innehålla prejudikatsamlingarna icke för tiden efter 1850 något rättsfall i frågan äldre än från år 1885. I en då avdömd tvist anslöt sig högsta domstolens majoritet till den meningen, att vattenområdet in dubio vore att anse såsom skiftat. Intet berättigar till antagandet, att domen innebar en avvikelse från dittills antagen rättsgrundsats. Med stor enstämmighet har därefter samma mening alltså omfattats inom högsta domstolen i de många rättsfall, flera från åren efter framläggandet av lagberedningens förslag, där frågan under den följande tiden förelegat.

Medan det sålunda icke kan anses utrett, att den av lagberedningen förfäktade åskådningen någonsin härskat i rättsskipningen med någon varaktighet, kan den andra meningen åberopa sig på en praxis hos landets högsta domstol, som nu varit oavbrutet rådande sedan åtminstone omkring en mansålder tillbaka. Det är uppenbart, att

denna stadiga domstolspraxis på ett område, där skriven lag ej lämnar avgörande ledning, icke kunnat undgå att verka bestämmande på rättslivet. Vid köpeavtal rörande strandfastigheter i skiftad by hava kontrahenterna såsom visst räknat med att, då anledning ej förekommit till antagande, att byns vattenområde uteslutits från delningen, med stranden även följde vattenrätt. Ofta har förvärvet av vattenrätten varit köpets egentliga syfte. Det är att märka, att särskilt de sista tre decennierna, därunder någon tvekan om den högsta dömande myndighetens ståndpunkt icke kunnat råda, industriens behov av utrymme och kraft orsakat en starkt ökad omsättning av strandfastigheterna och en betydande stegring i deras värde. Från sakkunnigt håll är ock i yttranden över beredningens förslag intygat, att ett lagfästande av beredningens mening skulle i mångt fall medföra de kännbaraste förluster.

Måste det alltså sägas att, om lagstiftningen anslöte sig till den uppfattning, som i den omtvistade frågan är lagberedningens, detta innebure ett synnerligen allvarligt ingrepp i vad mången med fog betraktar såsom sin välförvärvade rätt, är det tydligt, att en lagstiftningsåtgärd av dylik retroaktiv natur icke bör vidtagas utan de mest tvingande skäl. Man måste ställa sig betänksam däremot, även om de båda oeftergivliga förutsättningarna vore för handen, att oriktigheten i högsta domstolens uppfattning av bestående rätt ovedersägligen ådagalagts och att den motsatta åskådningen vore den, som, därest det gällde att stifta lag för hittills ej reglerade förhållanden, borde bliva den bestämmande. Enligt min mening föreligger dock ingendera av dessa förutsättningar. Den historiska utredning, som förebragts av lagberedningen till stöd för dess åsikt, kan jag ej finna bindande. Den kan ej anses vederlägga riktigheten av det betraktelsesätt, att vattenområdet såsom impediment följer stranden åt enligt grunderna för 12 kap. 4 § jordabalken. Och ur synpunkten av äganderättsförhållandenas framtida ordnande synes det mig ej gärna kunna bestridas, att regeln om vattenområdets delning i och med strandens delning är den enda naturliga. Det torde exempelvis vara för nutida åskådning i hög grad främmande, att den, som omedelbart efter ett skifte förvärvat sig en hemmanslott vid Bottniska vikens strand, skall efter någon tid, då landhöjningen gjort sig märkbar, ej längre nå med sina ägor ned till vattnet.

Med rätta har framhållits, att i förevarande ämne stor betydelse måste tillmätas den rådande uppfattningen i bygderna. Lagberedningen har genom utsända förfrågningar sökt inhämta upplysningar härutinnan, särskilt huruvida samtliga delägare i skifteslaget eller allenast strand-

ägarne anses berättigade att tillgodonjuta sådana förmåner som sjöslätter och landvinning i följd av utfyllning i vattnet eller naturlig uppgrundning. Såsom i beredningens motiv angives, hava emellertid svaren utfallit skiftande. Från flertalet förste lantmätare hava väl svaren gått i den riktning, att nämnda förmåner finge anses tillkomma skiftesdelägarne gemensamt. Men beträffande samma län, för vilket dylikt uttalande gjorts, föreligga häremot stridande uppgifter från annat håll. Karakteristiskt är, att förste lantmätaren i Hallands län, som för egen del anser landvinningarna böra betraktas såsom samfällda, dock konstaterar, att ortsbefolkningens uppfattning är en annan.

Vad särskilt angår sjöslätter, synes dess behandling såsom för skifteslaget gemensam kunna stå väl tillsammans med åsikten, att vattenområdet såsom impediment ingått i delningen. Liksom den omständigheten, att fiske lämnats odelat, icke, enligt vad allmänt torde erkännas, visar, att även vattenområdet såsom sådant är samfällt, så får ej heller dylik slutsats dragas därav, att sjöslätter nyttjas gemensamt. Sjöslåttern kan anses i likhet med fisket vara en värdefull förmån, som icke låter sig inbegripas under impediment.

Lagberedningen har särskilt uppmärksammat förhållandena vid sjösänkingsföretag. »Enligt vad lagberedningen inhämtat», heter det i motiven, »har vid sådana företag den uppfattning, beredningen för sin del ansett vara den rätta, städse varit bestämmande så att för den båtnad, som uppkommer därigenom, att förut vattenbetäckt område torrläggas, icke allenast de delägare, vilka hava sina ägor vid vattnet, utan även övriga delägare i skifteslaget ansetts berättigade och pliktiga att ingå i företaget.» Ej heller detta anser jag vara oförenligt med åsikten, att vattenområdet i tvivelaktiga fall bör anses hava vid delningen åtföljt stranden. Det synes icke orimligt att, när det vid skiftet såsom impediment betraktade vattenområdet sedermera finnes kunna förvandlas till odlingsbar mark, strandägarne och övriga skiftesdelägare behandlas såsom likställda med avseende å företaget. För en folklig uppfattning kan icke gärna den mark, som vinnes genom sjösänkning — ett företag, som regelmässigt kräver många jordägares förenade bemödanden, — framstå på samma sätt införlivad med det forna strandområdet som en naturlig uppgrundning eller en av strandägaren verkställd utfyllning. I viss mån belysande är att, såsom svaren på de av lagberedningen utsända förfrågningarna visa, flerstädes, där sjöslåttern anses tillhöra strandägaren allena, landvinning genom sjösänkning dock räknas såsom för skiftesdelägarne gemensam.

Med hänsyn till vad jag sålunda yttrat hemställer jag, att i nu

förevarande paragraf inrymmer ett stadgande av innehåll att, därest efter skifte av by det ej framgår av kartan och skifteshandlingarna, huruvida till byn hörande vattenområde ingått i delningen eller icke, området skall, så framt ej särskilda omständigheter föranleda till antagande, att det lämnats oskiftat, anses hava blivit mellan ägolorterna vid vattnet fördelat enligt den i 4 § angivna grund. Med en sådan regel finnes ej anledning att i lagstiftningen upptaga den nyttjanderätt, som förslaget tillerkänner strandägaren. Däremot synes det lämpligen böra föreskrivas, att rätt till sjöslätter, som av skiftesdelägarne fortfarande samfällt nyttjas, tillkommer dem gemensamt — varmed även komme till uttryck, att sjöslätterns samfällda nyttjande icke ensamt är en sådan särskild omständighet, som giver vid handen, att vattenområdet lämnats oskiftat. Tillika vill jag framhålla, att det synes mig böra tagas i övervägande, huruvida icke i lagstiftningen beträffande sänkning eller uttappning av sjö kunde inflyta stadganden gående därpå ut, att för nu ifrågavarande fall jord, som vinnes genom sådant företag, bör tillkomma skifteslaget och förty även ägare till andra ägolorter än strandfastigheterna böra vara pliktiga ingå i företaget.

Jag anser mig böra i samband härmed betona, att det stadgande, varom jag hemställt, säkerligen icke skulle vinna tillämpning i den händelse, att vid skifte samfällt utmål ej avsatts för strömfall inom byns vattenområde. Underlåtenheten att avsätta utmål, vilken ju framgår av kartan och skifteshandlingarna, synes nämligen vara en omständighet, som visar, att vattenområdet ingått i delningen.

Skulle det emellertid anses att, i motsats till vad jag förordat, lagstiftningen bör bygga på lagberedningens mening, är till en början önskligt, att denna mening otvetydigt uttalas i lagtexten, helst såsom en fristående regel. Ordalagen i förslagets 10 § ingiva närmast den föreställning att, därest vattenområde ej vid skifte undantagits såsom samfällt, särskilt stöd kräves för antagande, att det likväl icke ingått i delningen. Vad den föreslagna nyttjanderätten angår, är den onekligen ägnad att i någon mån mildra den hårdhet mot strandägaren, som lagberedningens ståndpunkt innebär. Dock torde det böra utmärkas, att strandägarens nyttjanderätt inträder allenast i den mån vattenområdet icke redan är taget i anspråk för skiftesdelägarne gemensamma räkning. Det förefaller nämligen föga rimligt att, på samma gång området förklaras vara oskiftat, giva strandägaren befogenhet att kräva avlägsnandet av anläggningar, som å området utförts och brukas av delägarne samfällt. Måhända beror förslagets tystnad härutinnan därpå att, när helst delägarne samfällt begagnat sig av

området, låt vara blott till någon mindre del och först lång tid efter skiftet, den ovissa situationen, för vilken stadgandet om strandägarens nyttjanderätt tillkommit, ansetts icke föreligga. En sådan uppfattning synes dock knappast vara för varje fall hållbar. I övrigt har jag beträffande nu förevarande paragraf ej annat att erinra än att hänvisningen i andra stycket torde böra utbytas mot en föreskrift, som klarare angiver vad helt visst är meningen eller att vad i första stycket sagts ej avser rådigheten över vattnet å grunden eller rätten till fiske.

Justitierådet von Seth:

Stadgandet i förevarande paragraf innebär indirekt ställningstagande till en fråga inom den svenska vattenrätten, som under senare tid varit föremål för livliga meningsutbyten, den huruvida de till en by hörande vattenområdena, i den mån vid skifte av densamma uttrycklig bestämmelse ej träffats om deras fördelning, ändå böra anses hava i och med skiftet uppdelats mellan strandägarna eller om de skola anses fortfarande utgöra en samtliga delägares gemensamma tillhörighet.

Innan jag närmare ingår på denna fråga, vill jag framhålla, att ett vattenområde enligt mitt förmenande måste anses fördelat, icke blott då det i delningsbeskrivningen uttryckligen tillagts viss eller vissa ägolotter utan även i regel — handlingarna kunna givetvis innehålla bestämmelser, som utesluta ett dylikt antagande, — då detsamma i skifteshandlingarna upptagits som impediment. För sistnämnda fall följer, såsom lagberedningen framhållit, av 80 § tredje stycket skiftesstadgan, att området tillhör den skifteslott, inom vilkens gränser det fallit; och jag vågar ifrågasätta, om man ej i detta hänseende bör gå så till vida längre, än lagberedningen synes göra, som till att anse att, därest ej skifteshandlingarnas uttryckliga innehåll giver anledning till annat antagande, det sagda gäller, ej blott då det såsom impediment betecknade vattenområdet vid delningen kommit att ligga helt och hållet inom en särskild ägolotts gränser, utan även då detsamma kommit att ligga mellan olika ägolotter. Det utgör då, utan att i övrigt hava något erkänt värde för delägarna, gränsskillnad mellan lotterna, och för sådant fall hava säkerligen alltid bestämmelserna om rågångs sträckning i gränsvatten i den allmänna uppfattningen ansetts äga analogisk tillämpning även ifråga om de genom skifte uppkomna ägo gränserna, d. v. s. vattenområdet med därtill hörande grund har ansetts tillhöra de olika ägolotterna efter de i 12 kap. 4 § jordabalken angivna grunderna.

Föreligga icke i skifteshandlingarna sådana uttryckliga bestämmelser, genom vilka vattenområde kan anses fördelat mellan delägarna, blir det, såsom lagberedningen framhållit, främst en tolkningsfråga, huruvida området skall anses delat eller icke. En omständighet, av vilken kan slutas, att vattenområdet avsetts skola i och med skiftet tillfalla dem av delägarna, som fått sina lotter invid detsamma, har lagberedningen ansett föreligga, då vid graderingen ägofigurer vid vattnet åsatts högre gradtal med avseende å deras läge och därav betingade förmåner av sjöslätter och dylikt.

För min del anser jag även andra lika viktiga omständigheter böra framhållas, som kunna berättiga till en dylik slutsats.

Till följd av det ofullständiga sätt, på vilket frågan om vattenområdena behandlats i våra skiftesförfattningar, och den därav följande osäkerheten hos vederbörande förrättningsmän kan det sålunda enligt mitt förmenande mycket väl förekomma fall, då visserligen ett vattenområde icke i skifteshandlingarna betecknats såsom impediment, men det likväl varit klart för alla vederbörande, att det i realiteten varit att anse som sådant.

Detta är först och främst fallet med förekommande bäckar och mindre gölar, som icke äga någon som hälst ekonomisk betydelse vare sig för uttagande av vattenkraft eller såsom fiskevatten eller såsom föremål för torrlägningsåtgärder. Att det icke varit främmande för rättsuppfattningen att göra en dylik skillnad mellan större och mindre vattensamlingar, därom synes mig en antydning ligga däri, att 1734 års lag i 12 kap. jordabalken vid redogörelse för, i vad mån vattenområden kunna godkännas såsom ägo gränser för byar, gör en motsvarande skillnad. Det har säkerligen vid många skiftesförrättningar synts vederbörande så självfallet, att dylika mindre vattenområden vore att behandla som impediment, att något särskilt omnämnande härav varit överflödigt. Det skulle ju också vara synerligen opraktiskt att indraga dessa områden i ett allmänt vattenskiye.

Men även beräffande vissa av de större vattensamlingarna lär anledning kunna givas till ett liknande antagande. Jag syftar härvid på sådana rinnande vattendrag, som icke hava vidare betydelse som fiskevatten och vilkas grund saknar särskilt värde som torrlägningsobjekt. I den mån ett dylikt vattendrag passerar ett skifteslag i så jämnt lopp, att fråga ej heller kan uppstå om dess tillgodogörande för vinnande av drivkraft, har det säkerligen, om ej annat framgår av handlingarna, stått klart för såväl förrättningsmännen som delägarna, att detsamma, även om det icke uttryckligen upptagits som impediment, vore att betrakta

som sådant. Detta synes mig även gälla för den händelse vid ett skifte å sådan tid, då gällande skiftesförfattningar innehållit uttryckligt stadgande om avsättande av utmål för skifteslaget gemensamt tillhöriga kvarnar, vattenverk och andra dylika lägenheter, särskilda utmål icke avsatts för i sådant vattendrag befintliga strömfall. Hava delägarna ej vårdat sig om att få utmål avsatta, lär det ej gärna kunna tolkas annorlunda, än att de ansett vattendraget sakna värde uti ifrågavarande hänseende.

Av särskild vikt för avgörandet, om ett vattenområde skall anses för gemensamt eller ej, lär slutligen vara om utredningen giver vid handen, att den allmänna uppfattningen i orten går i den ena eller andra riktningen.

Återstå sedan de fall, då någon ledning för omdömet icke står att vinna vare sig av skifteshandlingarna eller andra omständigheter. För dessa fall ansluter jag mig obetingat till den av lagberedningen uttalade uppfattningen, att vattenområdet bör anses fortfarande tillhöra bydelägarna samfällt.

Jag har i detta hänseende icke mycket att tillägga till den av lagberedningen förebragta utredningen, som synes mig otvetydigt giva vid handen, att det varit en dylik uppfattning, som legat till grund för den hittills förekomna lagstiftningen. Emellertid synes mig till fullständiggande av den av lagberedningen verkställda historiska undersökningen böra framhållas, att av vad, som förekom under förarbetena till den första något så när fullständiga storskiftesstadgan, den av år 1762, tämligen säkra slutsatser synas kunna dragas beträffande storskiftesförfattningarnas ställning till frågan, och detta är så mycket viktigare, som storskiftenas införande betecknar den avgörande vändpunkten i den svenska skifteslagstiftningens historia. Det var nämligen därigenom, som den principiella brytningen skedde med den tidigare rättsutvecklingen, för vilken huvudändamålet med ett skifte kan sägas hava varit att söka skipa rättvisa mellan delägarna genom att tillägga en var hans proportionella andel i alla byns olika ägoslag och tillhörigheter, och man i stället övergick till att i syfte att befrämja ett intensivare brukande av den kulturvärldiga marken söka, så långt omständigheterna medgävo, genom skiftet bereda delägarna sammanhängande bruksområden samt genom gradering utjämna de olikheter, som förelågo ifråga om de särskilda områdenas kvalitativa beskaffenhet. Klart är, att just till följd av den omkastning i grundsatser, som då skedde, den därmed sammanhängande lagstiftningen har en helt annan betydelse för tolkningen av den nu gällande än den lagstiftning, som till tiden föregick densamma.

Det nya syftemål, som, på sätt nyss nämnts, med storskiftenas införande trädde i förgrunden, måste givetvis i många hänseenden hava satt sin prägel på det sätt, varpå uppdelningen för framtiden ordnades. Sålunda ligger det a priori nära till hands att antaga, att ju mer sistnämnda syftemål trädde i förgrunden, desto mindre blev benägenheten att utsträcka uppdelningen till andra delar av det gemensamma området än sådana, vilkas fördelning var av särskilt intresse från synpunkten av berörda syftemåls tillgodoseende. Det blev också så.

I det ursprungliga utkast, som ligger till grund för 1762 års stadga fanns icke den bestämmelse, som sedan inflöt i dess 6 §, att med vattenverk, strömfall, fiske samt därtill hörande hus och byggnader, sjöfoder etc. skulle förhållas efter lag, utan att någons rätt däruti finge kränkas genom storskifte. Mot utkastet anmärktes emellertid från visst håll bland annat, såsom orden lyda, »att de på byens förra samfällda ägor varande *strömfall* eller *fiskesjöar* icke åtfölja storskiftesdelningen och den eller de, som sina ägor därvid fått, utan gagnas samfällt såsom tillförene, eller särskilt skiftas byamännen emellan och ett plan till sjöbodas av oskift mark vid delningen utsättes.» I ett annat utlåtande uttalades att »den rättighet, samtliga grannarna förut haft uti fiske, sjöfoders bärgande, kvarn- och sågställen med mera, lär ej, oaktat slika förmåner igenom ett storskifte bliva vid eller på en grannes lott, därför kunna avstänga de andra ifrån sin förra gemensamma nyttjanderätt». Slutligen hemställdes i en anmärkningsskrift om särskild behandling av utjordar, vattenverk och fisken. Det var uppenbarligen till följd av dessa anmärkningar, som förenämnda bestämmelse i 6 § sedermera tillkom.

Fasthålles nu, att man, såsom också framhålles i den utredning, som föregick den nya finska lagstiftningen på området, och av åtskilliga författare (t. ex. Lang: om äganderätten till Finlands vatten sid. 65—66 m. fl.), ännu långt fram i tiden ifråga om de privata vattenområden, vilka hade sitt huvudsakliga ekonomiska värde såsom platser för fiske, ännu kvarstod på den standpunkt, som fått sitt uttryck i den olika terminologien i 17 och 18 kap. byggningabalken av 1734 års lag, och således icke gjorde den skillnad mellan å ena sidan fiskrätten och å andra sidan rätten till själva vattenområdet, som i en senare tid med dess mera utvecklade förhållanden lett till att särskilda skiften å den förra blivit undantagslös regel, lär 1762 års storskiftesstadgas ställning till den föreliggande frågan vara klar. *Alla ekonomiskt värdefullare vattenområden skulle lämnas å sido vid skiftet av marken.*

Senare författningar angående storskiftena innehålla icke något, som antyder en förändrad uppfattning. Ännu så sent som i den av lagberedningen återgivna förklaringen av den 23 mars 1807 framhölls sålunda, att frågor om delning av *fiskevatten*, såsom varande av annan beskaffenhet än de, vilka anginge skifte av *ägor* och *mark*, ej borde inblandas med dessa senare.

Vad sålunda gäller om storskiftesförfattningarna lärer utan ringaste fara för misstag kunna anses gälla även ifråga om de författningar, som utfärdats angående enskiften och laga skiften.

Ej ens stadgandet i 12 kap, 1 § av 1827 års skiftetstadga och det däremot svarande i 78 § av den nu gällande skiftesstadgan, att all skifteslagets *mark* skall ingå i skifte, lärer kunna tjäna till stöd för en motsatt uppfattning. Detta följer redan av vad omedelbart därefter uttalas: »och må således särskilda delningar å inrösnings- och avrösningsjorden inom ett och samma skifteslag icke verkställas». Det var i detta sista hänseende man genom ifrågavarande stadgande ville bryta med vad som gällt under storskiftes- och enskiftesförfattningarnas tid. Ännu tydligare blir det, att med ordet *mark* i dessa lagrum endast åsyftas den *icke vattenbetäckta delen av skifteslagets område*, om man med dem jämför vad som längre fram stadgas om ägoograderingen. Varken bestämmelserna angående graderingen av inrösningsjorden eller de, som avse graderingen av avrösningsjorden äro så affattade, att de äro tillämpliga på vattenbetäckta områden eller lämna någon antydan, att vid graderingen av till vattenområden gränsande ägofigurer hänsyn skall tagas till att med dessa ägofigurer skulle följa någon rätt till vattenområdet utanför desamma; och att lagstiftaren vid tiden för ifrågavarande författningars tillkomst, då gagnet av sjösänkningar var väl känt och dylika företag redan förekommo i stor utsträckning, skulle avsett, att de vattenbetäckta områdena urskillningslöst skulle vara att betrakta som impediment i alla andra hänseenden, än såvitt de kunna tillgodogöras för vinnande av drivkraft eller till fiskande, låter sig näppligen tänkas, då ju därigenom en betänklig och mot den anda, som eljest genomgår skifteslagstiftningen, stridande orättvisa skulle komma att tillfogas sådana delägare, som ej finge sina lotter vid stranden och till följd därav skulle komma att utan något vederlag berövas sin förutvarande andelsrätt i de ofta synnerligen värdefulla områden, som vid delningen vore täckta av vatten.

Detta om senare tiders lagstiftning. Frågan är emellertid ingalunda ny. Den synes hava varit föremål för prövning redan under förarbetena till 1734 års lag. På sätt framgår av lagkommissionens

protokoll för den 30 maj 1693, hade nämligen saken gjorts till föremål för påpekande i inkomna påminnelser, och det kan oavsett den olika utgångspunkt, som, såsom förut framhållits, då rådde ifråga om skifteslagstiftningen, vara av ett visst intresse, såväl att kommissionen av det gjorda påpekandet fann sig föranlåten till det kategoriska uttalandet, att, »där en ström är, äger alla jordägande den, fastän fallet bliver vid ens teg, där densamma ej är därför skattlagd», som att under diskussionen uttalades den meningen, att »uti delningen anses ej strömmar och fall».

Att det resultat, vartill lagberedningen genom sin utredning kommit, i stort sett överensstämmer med den allmänna uppfattningen bland dem, saken närmast angår, synes mig uppenbart framgå redan av de yttranden, som avgåvos till beredningen från hushållningssällskap och lantmätare, vilka väl av dem, som yttrat sig, äro de, som bäst hava tillfälle att komma i beröring med den stora allmänheten bland landets jordbrukare. Detsammas bestyrkes ytterligare av vad som sedermera framkommit i de yttranden, som avgivits över beredningens förslag. Att särskilt förstnämnda yttranden huvudsakligen tagit sikte på rätten till sjöslätter och landvinningar, lär ej förringa deras betydelse.

Det förhåller sig nog så, som lantmäteristyrelsen i sitt utlåtande över lagberedningens förslag i denna del anført, att de rättigheter, som direkt eller indirekt grunda sig på den rättspraxis, som under senare tid gjort sig gällande, äro av obetydlig omfattning i jämförelse med dem, vilka — tagna i anspråk eller icke — anses förefinnas och hava sin grund uti den enligt lagberedningens utredning riktiga och vitt utbredda meningen, att vatten som icke efter gradering och delningsgrund delats, måste anses vara oskiftat och alltså fortfarande vara en delägarnas i skifteslaget gemensamma tillhörighet.

Anmärkningsvärt är även, att man i Finland, trots att i domstolarnas praxis där liksom hos oss den motsatta åsikten kraftigt gjort sig gällande, vid utfärdandet av en ny vattenlag ansett sig böra i samband därmed giva en uttrycklig förklaring, att oaktat försiggånget skifte de till ett skifteslag hörande vattenområdena i regel äro att anse såsom fortfarande samfällda. Av förarbetena, bland vilka särskilt det uttalande i ämnet, vattenrättsutskottet vid 1900 års lantdag gjorde, är av synnerligt intresse, framgår också, att man därvid handlade i den bestämda och efter en grundlig och sakkunnig undersökning vunna övertygelsen. att nämnda förklarande stod i full överensstämmelse med vad som i verkligheten var gällande rätt.

Är vad jag härförut anført riktigt, kan jag icke inse, att det

skulle vara berättigat att nu, då det gäller att i lagstiftningsväg träffa ett avgörande i frågan, endast av hänsyn till några års domstolspraxis, som förövrigt icke varit alldeles enhälligt, övergå till en uppfattning, som varken överensstämmer med den, från vilken den hittillsvarande, lagstiftningen utgått, eller uppbäres av någon allmän mening bland dem, som saken närmast angår.

Om jag således i grunduppfattningen är ense med lagberedningen, kan jag emellertid icke underlåta att uttala betänkligheter mot det sätt, varpå det föreliggande förslaget avser att bereda sanktion åt denna uppfattning. Bättre vore givetvis att, på sätt som man gjort vid omarbetningen av den finska vattenrätten avgiva en bestämd förklaring i ämnet, vilken väl då skulle komma att innehålla att, i den mån ej av skifteshandlingarna framgår eller av omständigheterna kan slutas, att avsikten varit, att ett till byn hörande vattenområde skulle ingå i delningen, detta fortfarande tillhör delägarna samfällt.

Såsom framgår av vad jag ovan anfört, skulle även om en blivande lag komme att innehålla ett förklarande av den innebörd, varom jag hemställt den nu rådande ovissheten om äganderätten till vattenområdena i landet likväl i stor utsträckning komma att kvarstå. Med hänsyn till den stora betydelse det har för rättssäkerheten, att denna ovisshet snarast möjligt varder undanröjd, anser jag mig icke kunna underlåta att i detta sammanhang framhålla intresset av att snarast möjligt något göres för att framkalla ett avgörande av de tvistefrågor i nämnda hänseende, som kunna föreligga. Ett av de väsentligaste bland de hinder, som vid 1915 års riksdag ansågos möta för vidtagande redan då av åtgärder i nämnda syfte, komme ju att bortfalla med utfärdandet av den nya lagen.

Förevarande paragraf innehåller i första stycket en betydelsefull nyhet, då det där tillerkännes skiftesdelägare, som fått strand vid sådant icke i delning intaget vattenområde, som icke vid skiftet uttryckligen undantagits såsom samfällt, företrädesrätt till nyttjande av området utanför sin strand.

I princip har jag intet att erinra mot förslaget i denna del. Emellertid kan jag icke underlåta att i viss mån uttala betänkligheter mot det sätt, varpå paragrafen i detta hänseende är avfattad. Det är ju möjligt och, enligt vad under förarbetena upplysts, till och med ganska vanligt att, ehuru skifteshandlingarna icke innehålla något, som kan anses äga den innebörd, att ett vattenområde undantagits som samfällt, delägarna efter skiftet inrättat sig för gemensamt begagnande av vattenområdet även för annat ändamål än fiske. Särskilt har det

uppgivits, att på olika ställen delägarna träffat åtgärder för gemensam utarrendering av befintlig sjöslätter eller ingått överenskommelser för ordnande av det samfällda begagnandet av dylik slätter. Belysande i detta hänseende är även vad som förekom i det rättsfall, som refereras i Nytt Juridiskt Arkiv för år 1914 avd. I sid. 82. Därest den nya lagen, som med den föreslagna avfattningen lätt kunde hända, skulle komma att föranleda därtill, att övriga delägare skulle till förmån för dem, som fått stränderna sig tilldelade, få avstå från ett sålunda före lagens ikraftträdande redan vedertaget brukande av det gemensamma vattenområdet, skulle detta givetvis innebära en obillighet. Jag hemställer därför att paragrafen i detta hänseende måtte underkastas omarbetning därhän, att strandägares särskilda nyttjanderätt till den del av vattenområdet, som ligger närmast hans strand, icke kommer att inträda i andra fall, än då området varken uttryckligen undantagits såsom samfällt eller vid tiden för den nya lagens trädande i kraft begagnas av delägarna gemensamt för annat särskilt ändamål än fiske.

Då gällande lag om jordägares rätt över vattnet å hans grund innehåller särskilda bestämmelser icke blott angående vattnets tillgodogörande för uttagande av drivkraft utan även beträffande dess begagnande för bevattningsändamål m. m. och förhållandet lär bliva detsamma med den lagstiftning, som är avsedd att ersätta nämnda lag, torde den i andra stycket av förevarande paragraf förekommande hänvisningen böra förtydligas därhän, att det blir klart, att samtliga förberörda bestämmelser åsyftas med densamma.

11 §.

Justitierådet *Gullstrand*:

Med avseende å den i förevarande paragraf förekommande hänvisningen till 10 § erinrar jag om min hemställan i fråga om sistnämnda paragraf.

Justitierådet *von Seth*:

Det må ej förbises, att i det hänseende, som beröres i 9 §, en bestämd skillnad förefinnes mellan en hemmansklyvning, å ena sidan, och en ägostyckning, å den andra. Medan vid hemmansklyvningen liksom vid laga skifte delningen å kartan och i handlingarna är det primära och utstakningen på marken mera har karaktär av en verkställighetsåtgärd, är vid ägostyckning uppdelningen på marken det

primära och avfattningen på kartan och i beskrivningen endast en uppteckning för bättre hågkomsts skull av huru nämnda delning ägt rum. Denna principiella skillnad har också av högsta domstolen iakttagits uti det rättsfall, som refereras i Nytt Juridiskt Arkiv för år 1915 avd. I sid. 32.

En motsvarande skillnad mellan de båda slagen av förrättningar förefinnes även i det hänseende, som avhandlas i 10 §. Medan en hemmansklyvning följer reglerna för laga skifte och således i första hand avser en fördelning av klyvningshemmanets icke vattenbetäckta område, kan den uträkning av de nya lotternas mantal, som är förrättningsmannens huvudsakliga åliggande vid en ägostyckningsförrättning, icke ske på fullt rättvist sätt, om icke dessförinnan är bestämt om alla hemmanets tillhörigheter. Presumptionen ifråga om vattenområdena är således här en helt annan, än då en hemmansklyvning ägt rum.

Det kan ifrågasättas, om oaktat den skillnad, som sålunda finnes, stadgandet i förevarande paragraf bör få gälla även beträffande ägostyckning.

12 §.

Lagrådet:

Med hänsyn till den nya lag om fastighetsbildning i stad, som med innevarande års början trätt i kraft, torde åt förevarande paragraf lämpligen kunna givas det innehåll, att om ägo gränser i vissa fall är stadgat i särskild lag om fastighetsbildning i stad.

Förslag till lag om vad iakttagas skall i avseende å införandet av lagen om ägo gränser.

Lagrådet:

Mot förevarande lagförslag är i sak ej annat att anmärka än att, på sätt lantmäteristyrelsen framhållit i sitt utlåtande över 2 kap. i lagberedningens förslag till jordabalk, bestämmelserna i 12 kap. 5 och 6 §§ jordabalken icke nu böra ur lagstiftningen uteslutas och att den föreslagna omarbetningen av stadgandena i 14 kap. jordabalken torde böra lämna de särskilda författningar orubbade, som inefatta tillägg till samma kapitel, och vilka fortfarande synas äga viss

betydelse. Såväl berörda omarbetning som det ifrågasatta upphävandet av stadgandena angående urminnes hävd stå emellertid i skäligen lösligt samband med lagen om ägogränser. Dennas införande påkallar ej annat ingrepp i gällande lag än upphävande av 12 kap. 3 och 4 §§ jordabalken samt av vad lag eller författning eljest innehåller mot den nya lagen stridande. Med hänsyn härtill och under erinran, att genom lagen den 5 juni 1917 om ändrad lydelse av 52 och 104 §§ skiftesstadgan förordnats angående upphävande av 1 och 2 §§ i sistnämnda kapitel, hemställes, att nu förevarande lagförslag helt må utgå och att i stället *dels* till den föreslagna lagen om ägogränser fogas en promulgationsbestämmelse, varigenom kunde upphävas, utom vad redan nämnts, 12 kap. 7 § och 13 kap. jordabalken, *dels* genom särskild lag gives åt 14 kap. jordabalken ändrad lydelse i enlighet med 3 § i förevarande förslag och *dels* vad samma förslag innehåller beträffande urminnes hävd likaledes inarbetas i särskild lag.

**Förslag till lag om fastställande av yttergränsen för strandägares områden
i vissa större insjöar.**

Justitierådet von Seth:

Då fiskeriintendentens tjänstgöringsskyldighet enligt gällande instruktion är begränsad till det distrikt, för vilket han är anställd, samt av övriga fiskeritjänstemän endast fiskeriassistenten och fiskeristipendiat, som enligt lantbruksstyrelsens förordnande tjänstgör som extra fiskeriassistent, kunna ifrågakomma till förordnande, som här avses, — fiskeriingenjören har enligt den för honom gällande instruktionen helt andra uppgifter inom fiskeriadministrationen — synes det mindre egentligt, då det i 2 § helt allmänt talas om *en av* statens fiskeritjänstemän.

Lagrådet:

Förslaget saknar promulgationsbestämmelse. Skälet härtill är enligt motiven, att det syns lämpligt, att de ifrågasatta förrättningarna företagas och, så vitt ske kan, avslutas, innan de i lagen om ägogränser föreslagna bestämmelserna träda i kraft. Emellertid avse dessa förrättningar att bringa i tillämpning stadgandena i 6 § av nyssnämnda lag angående de grunder, efter vilka yttergränsen för strandägares om-

råde uti ifrågavarande sjöar skall bestämmas, och förutsätta således, att nämnda lagrum äger gällande kraft. Då härtill kommer, att den praktiska nyttan av ett påskyndande, på sätt lagberedningen avsett, av dessa förrättningar kanske icke skulle bliva synnerligen stor, hemställes, att bestämmelse meddelas om nu förevarande lags trädande i kraft samtidsigt med lagen om ägo gränser.

Förslag till lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägo gränser.

Lagrådet:

Lagen om fastighetsbildning i stad av den 12 maj 1917 har med upphävande av lagen den 26 maj 1899 om vad i vissa fall bör iakttagas, då byggnad uppförts utöver tomtgrän, i sig upptagit dess innehåll. Nu förevarande lagförslag synes fördensskull böra inskränkas att avse allenast de ämnen, om vilka i förstnämnda lag icke är stadgat. Vid den omarbetning av förslaget, som härav föranledes, torde även böra tillses, att ordalagen bringas till överensstämmelse med stadgandena i den nya lagen.

Justitierådet Gullstrand:

Vid 10 § i den föreslagna lagen om ägo gränser har jag hemställt, att nämnda lagrum måtte utgå ur förslaget. Bifall härtill medför, att 3 § i förevarande förslag uteslutes.

Dessutom har jag vid nämnda 10 § erinrat, att nu förevarande lagförslag icke tillerkänner den i samma paragraf avsedde nyttjanderättshavaren rätt att efter laga skifte eller annan delning bibehålla en utöver den vid delningen bestämda ägo gränsen befintlig anläggning, som han i god tro om sin äganderätt verkställt, innan nyttjanderätten tillkommit honom. Promulgationsbestämmelsen vid förevarande förslag, att vad i lagen stadgas skall äga tillämpning jämväl i fråga om byggnad, som uppförts innan lagen träder i kraft, kan uppenbarligen ej avse tillämpning av 3 § beträffande byggnad som tillkommit, innan nyttjanderätten börjat. Då likväl de skäl, som föranlett paragrafens stadgande, synas med samma styrka tala för sådant skydd åt nyttjanderättshavaren, som nu avses, hemställes om förslagets ändring i detta avseende, därest sistnämnda lagrum skall bibehållas. Ehuru själva lagen blott avser byggnader och andra anläggningar, som tillkomma efter det lagen trätt i kraft, under det promulgationsbestämmelsen handlar om

äldre byggnader, torde dock den bestämmelse min hemställan avser såsom fristående i förhållande till lagens övriga stadganden böra inarbetas i själva lagen. Möjligen föranledes därav en förändrad avfattning av promulgationsbestämmelsen.

Justitierådet *Wedberg*, med vilken regeringsrådet *Planting-Gyllenbåga* instämde:

Beträffande 3 § i förslaget hänvisas till vad av mig yttrats vid granskning av 10 § i förslaget till lag om ägo gränser. För den händelse min där främst gjorda hemställan ej vinner avseende, vill jag ytterligare andraga följande.

Det skydd för strandägarens intressen, som lämnas genom 3 § i förevarande lag, avser allenast sådan anläggning, vilken gjorts efter det lagen om ägo gränser trätt i kraft. Har någon tidigare utfört anläggning å område, som han, tryggande sig vid högsta domstolens uppfattning av gällande rätt, ansett vara honom ensam tillhörigt, men vilket enligt ägo gränslagen är att anse såsom oskiftat, synes dock han äga vida mer befogade anspråk att få hava sin anläggning orubbad kvar än den, som handlat i medvetande om att han i området ägde blott del. Det synes billigt, att en sådan äldre anläggning må bliva utan ersättning kvarstående under tid, dock ej över 50 år, som rätten prövar skälig. Tiden bör naturligtvis utmätas så att anläggningens ägare må få sina nedlagda kostnader ersatta. Vill han hellre lösa till sig den del av området, som upptages av anläggningen, bör han vara därtill berättigad, så framt han väcker yrkande därom inom viss tid, exempelvis två år efter vattenområdets delning; för sådant fall böra reglerna i 4 § av nu förevarande förslag bliva att tillämpa. Ägaren av anläggningen bör hava de befogenheter nu sagts, även om anläggningen i sin helhet faller utom de gränser, som vid skiftet utlagts för hans fastighet. Till anläggarens goda tro torde hänsyn allenast så till vida kunna tagas, att tidpunkten, före vilken anläggningen skall hava gjorts, ej sättes senare än dagen för ägo gränslagens utfärdande. Ett stadgande av det innehåll jag nu angivit torde böra intagas i promulgationsbestämmelsen till nu förevarande lag.

Justitierådet *von Seth*:

Under förutsättning, att 10 § i förslaget till lag om ägo gränser bibehålles, vare sig nu detta sker i huvudsakligen oförändrad form eller i den ändrade avfattning, varom jag hemställt, är även jag av den uppfattningen, att i promulgationsbestämmelsen till förevarande lag böra in-

tagas stadganden i huvudsaklig övenstämmelse med dem, om vilka justitierådet Wedberg och regeringsrådet Planting-Gyllenbåga hemställt, till skydd för den, som, innan lagen om ägo gränser utfärdas, i förlitande på riktigheten av dittillsvarande praxis byggt i vattenområde, som sedan icke kommer att tillhöra honom; dock att enligt mitt förmenande dylikt skydd icke bör äga rum, om området vid tiden för byggnadens eller anläggningens tillkomst faktiskt hävdades för skiftesdelägarnas gemensamma räkning i annat ändamål än till fiske.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fre-
dagen den 15 mars 1918.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Löfgren anmälde lagrådets genom utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden den 19 december 1916 inhämtade utlåtande över upprättade förslag till lag om ägo gränser, lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ägo gränser, lag om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i vissa större insjöar samt lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägo gränser.

Efter att hava redogjort för utlåtandets innehåll anförde föredraganden:

»Mot de till lagrådet för granskning remitterade lagförslagen har av lagrådets majoritet endast på en punkt framställts saklig anmärkning av större vikt, nämligen i fråga om 10 § i förslaget till lag om ägo gränser.

Beträffande karaktären av den lagstiftning, som innehålles i detta lagförslag, framhöll lagberedningen, ur vars förslag till jordabalk samma lagförslag utbrutits, att för nu bestående fastigheter grunderna för gränsernas återfinnande vore med större eller mindre tydlighet angivna i gällande lag och att det vore klart, att dessa grunder icke kunde genom den nya lagstiftningen rubbas, vadan uppgiften för denna icke kunde sträckas längre än att i överensstämmelse med de bestående rättsförhållandena lämna regler, varigenom avlägsnades den oklarhet, som på en eller annan punkt vidlådde nuvarande bestämmelser.

Den fråga, varom meningsskiljaktigheten mellan lagberedningen och lagrådets majoritet rör sig, är denna: när skifte övergått en by, men skifteshandlingarna, såsom ofta är fallet, icke utmärka huruvida vattenområde, som tillhör byn, blivit mellan skiftesdelägarna fördelat eller bibehållits såsom för dem samfällt, skall då vattenområdet anses tillhöra strandägarna, en var till den del som ligger utanför hans strand, eller är det att betrakta såsom fortfarande oskiftat? Lagberedningens åsikt är, att, där varje hållpunkt saknas för antagande att vattenområdet verkligen ingått i skiftet, området måste fortfarande betraktas såsom en byns gemensamma tillhörighet, oaktat uttryckligt förbehåll därom ej skett. Att detta måste anses vara gällande rätt stöder lagberedningen väsentligen på en av beredningen framlagd rättshistorisk utredning.

En av lagrådets ledamöter ställer sig principiellt på samma ståndpunkt som lagberedningen. De övriga däremot komma vid frågans besvarande till motsatt resultat, dock med något skiljaktiga motiveringar. Den av lagberedningen förebragta utredningen godtages ej av dem såsom särskilt bindande bevis för riktigheten av lagberedningens åsikt. Särskilt framhålles från deras sida mot denna åsikt, att högsta domstolen sedan ett trettiotal år tillbaka utan större meningsskiljaktighet omfattat den grundsatsen, att ett vattenområde under ifrågakomna omständigheter är att anse såsom skiftat. Det betonas också, att denna stadiga praxis, som fått uttryck i en mängd rättsfall, fortfar jämväl efter det lagberedningens betänkande framlagts.

På grund av den skiljaktighet, som sålunda visat sig råda mellan olika auktoriteter, å ena sidan lagberedningen jämte en av lagrådets ledamöter och å andra sidan högsta domstolens och lagrådets majoritet, måste man ställa sig betänksam mot en lagstiftning i ämnet. Detta särskilt på grund av den ifrågasatta lagstiftningens beskaffenhet. Lagstiftaren ingår här i själva verket på ett bedömande av frågan, vilka rättsverkningar ett redan inträffat rättsfaktum skall anses hava, och griper

sålunda in i den funktion, som egentligen tillkommer den dömande myndigheten.

Mot en dylik retroaktiv lagstiftning vore föga att invända, därest därmed avsåges undanröjande endast av någon mindre betydelsefull oklarhet i lagen, om vars rätta tydning man dock i det hela vore ense, och avgörandet ej heller komme att öva någon djupare verkan på de bestående rättsförhållandena.

Men så är icke fallet härvidlag. Skiljaktigheterna i uppfattning stå klara och skarpa mot varandra, och det är för visso icke obetydliga intressen, som skulle träffas, vare sig frågans avgörande ginge i ena eller andra riktningen.

Med hänsyn härtill har jag funnit riktigast att icke söka lösa frågan genom lagstiftning utan liksom hittills lämna dess besvarande åt rättstillämpningen. Framhållas bör härvid, att någon bestämmelse i ämnet med avseende å framtida skiften icke torde vara erforderlig. Genom bestämda föreskrifter i skifteslagstiftningen kan man givetvis sörja för att vattenområdena icke vid blivande skiften förbigås; och det förslag till lag om skifte, som av en särskild kommitté utarbetats, innehåller också stadgande i sådant syfte. Ävenledes må märkas, att införandet av en lagbestämmelse i ämnet i ena eller andra riktningen ingalunda bringar full klarhet i äganderättsförhållandena i det förevarande avseendet. Det tillkommer nämligen i alla händelser domstolarna att utreda huruvida på grund av skifteshandlingarnas innehåll eller omständigheterna i övrigt vid skifte vattenområde skall anses delat eller bibehållet såsom oskiftat, en fråga där olika synpunkter ju ofta kunna göra sig gällande. Och jag vill därutinnan erinra om vad inom lagrådet i detta hänseende uttalats, särskilt därom, att då strömfall funnits inom bys område, underlåtenhet att vid skifte avsätta gemensamt utmål måste i regel betraktas såsom en omständighet, utvisande att vattenområdet ingått i delningen.

Därest emellertid sålunda, såsom jag förmenar vara riktigt, intet stadgande i nu berörda ämne upptages i förevarande lagförslag, ställes man inför spørgsmålet, huruvida icke med den ifrågasatta lagstiftningen i övrigt bör anstå i avbidan på framläggandet till slutlig prövning av lagberedningens förslag till jordabalk i dess helhet. Ifrågavarande till lagrådet remitterade lagförslag utbrötos ur lagberedningens nämnda förslag närmast på grund av det samband, de däri behandlade frågorna om ägo-gränser i vattnet måste anses äga med den ifrågasatta vattenlagstiftningen. Uteslutes nu den viktigaste av de bestämmelser i lagförslaget som avse ägo-gränser i vattnet, synes knappast tillräcklig anledning föreligga att av hänsyn till den förestående omläggningen av vattenlagstiftningen upp-

taga de i lagförslagen innefattade ämnena till behandling före övriga delar av jordabalken.

Jag hemställer därför, att den vidare behandlingen av de nu av lagrådet granskade lagförslagen måtte få tillsvidare anstå.»

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall, med förklarande tillika, att detta protokoll skulle få offentliggöras.

Ur protokollet:

Harry Lindberg.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fre-
dagen den 19 november 1920.*

Närvarande:

Statsministern friherre DE GEER, ministern för utrikes ärendena greve
WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM,
BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, TAMM, HANSSON.

Efter gemensam beredning med chefen för jordbruksdepartementet
anförde chefen för justitiedepartementet statsrådet Ekeberg:

»Genom beslut den 19 december 1916 förordnade Kungl. Maj:t, att lag-
rådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till

- 1) lag om ägogränser,
- 2) lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om
ägogränser,
- 3) lag om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i
vissa större insjöar,
- 4) lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägogräns.

Sedan lagrådet den 14 januari 1918 avgivit sådant yttrande, har
Kungl. Maj:t emellertid den 15 mars 1918 — av skäl, för vilka jag får
hänvisa till dåvarande departementschefens yttrande till statsrådsprotokol-
let sistnämnda dag — funnit anledning icke föreligga att upptaga de i
omförmälda lagförslag innefattade ämnena till behandling före övriga
delar av jordabalken och förty beslutat, att med den vidare behandlin-
gen av samma lagförslag skulle tills vidare anstå.

I enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 17 januari och den 8 april 1919 hava särskilda sakkunniga förordnats att i justitiedepartementet biträda vid fortsatt behandling av frågan om ny jordabalk.

I en till Kungl. Maj:t den 6 maj 1919 ingiven skrivelse, har styrelsen för svenska fiskareförbundet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till nästa års riksdag avlåta proposition med förslag till lag om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i vissa större insjöar.

Svenska
fiskare-
förbundet.

I nämnda skrivelse har anförts, att de nu rådande förhållandena i avseende å fiskerätten i de så kallade större insjöarna medförde synnerligen stora olägenheter för fisket. Varken strandägare, fiskearrendatorer eller allmänheten, som önskade fiska utanför den enskilda vattengränsen, visste vad de hade rätt till. Och dessa förhållanden bleve för varje år allt mera olidliga. Innan de fiskande fått klart för sig saknaden av laga bestämmelser, gick det väl an, ty då hade de områden, som låge utanför stränderna, ansetts höra till dessa i ungefär sådant omfång, som passade för yrkesmässigt fiske, men allt efter som under de senare åren kännedomen om verkliga förhållandet blivit spridd, hade svårigheterna allt mera hopat sig, och nu hade denna fråga blivit fullkomligt brännande. I Mälaren, där de, som icke disponerade enskild fiskerätt, bleve allt mera påträngande på grund av att strandägarnas fiskerätt ej kunde fastställas, började yrkesfiskarena, som arrenderade fiskevatten, tala om, att det tjänade till intet att betala arrenden och vårda fisket, då man ej finge hava något vatten i fred. I Vättern, där det funnes ett stort antal yrkesfiskare, som fiskade på 'det allmännas' vatten, vore det av stor vikt för dem liksom för strandarrendatorerna att få gränserna fastslagna. I Hjälmaren hade det upprepade gånger uppstått stridigheter mellan strandägare och yrkesfiskare, och det hade till och med varit påtänkt att genom en 'arrangerad' rättegång söka få någon princip fastställd. Även frågan om det i vissa delar av Hjälmaren rätt mycket använda ryssjefisket å djupare vatten hade på grund av förhållandena lett till svårartade följder, så att varken de för enskilt eller allmänt fiskevatten utfärdade bestämmelser ansåges behöva följas. I Vänern liksom i de andra stora sjöarna hade svårigheter vid laga skiften uppstått, då rågångar uti sjön icke kunnat dragas med stöd av lag.

Vid förbundets årsmöten hade frågan om strandfiskerätten i 'större sjöar' flera gånger varit föremål för yttranden, och vid sista årsmötet, den 18 mars 1919, hade styrelsen fått i uppdrag att arbeta för påskynande av frågans lösning. Även genom fiskeriintendenterna i östra och

mellersta distrikten hade styrelsen erhållit meddelanden om huru viktig en *snar* lösning av denna fråga vore.

I avseende å det föreliggande lagförslaget vore icke någon som helst erinran att framställa från styrelsens sida.

Departements-
chefen.

I anledning av nyss anförda framställning har jag samrått med de sakkunniga, vilka äro sysselsatta med fortsatt behandling av frågan om ny jordabalk, rörande spörsmålet om lämpligheten att nu särskilt fullfölja den i framställningen berörda lagstiftningsfrågan. Dessa sakkunnige hava nu, efter genomgående av förslaget till lag om ägo- gränser ävensom de förslag, som därmed stå i samband, såsom sin mening uttalat, *dels* att ett utbrytande av sagda bestämmelser ur den allmänna jordlagstiftningen skulle i väsentlig mån bidra till att bringa erforderlig reda och klarhet särskilt beträffande strandfiskerättens utsträckning, men jämväl i de övriga avseenden, som i förslagen berördes, *dels* ock att nu ifrågasätta lagstiftning på intet sätt kunde anses föregripa det fortsatta lagstiftningsarbetet på en ny jordabalk. De sakkunniga hava därjämte uttalat att, om den fråga, som beröres i 10 § av det till lagrådet remitterade förslaget, nu skulle göras till föremål för lagstiftning, företräde borde givas den mening, som innefattas i justitierådet Wedbergs inom lagrådet avgivna yttrande.

Även jag finner övervägande skäl tala för att under förhandenvarande förhållanden nu upptaga förslaget till lag om ägo- gränser och vad därmed står i samband till förnyat övervägande. Vad i de anförda yrkandena framhållits synes mig nämligen äga giltighet, varjämte anmärkes, att det för ett effektivt utnyttjande av de av årets riksdag antagna nya lagbestämmelserna rörande vattenavledning och invallning synes vara önskvärt att erhålla bestämda regler särskilt om strandvattenrättens avgränsning mot allmänningstvattnet i de stora sjöarna.

Det kunde ifrågasättas att, därest förslaget om ägo- gränser i övrigt framläggdes, i detta sammanhang åter upptaga det ämne, som berörs i 10 § av det till lagrådet remitterade förslaget. På de grunder, som dåvarande departementschefen förutnämnda den 15 mars 1918 därutinnan anförde, finner jag mig emellertid icke böra förorda att medelst lagstiftning på denna punkt ingripa reglerande, ehuru väl det ur praktiska hänsyn onekligen skulle innebära viss fördel att jämväl i detta stycke äga en positiv lagbestämmelse.

Nämnda 10 § har alltså blivit utesluten ur förslaget.

Med avseende å 11 § i det till lagrådet remitterade förslaget till lag om ägo- gränser har en av lagrådets ledamöter efter att hava erinrat

om den skillnad, som förefinnes mellan hemmansklyvning och ägostyckning, uttalat tvekan huruvida, oaktat berörda skillnad, stadgandet i förevarande paragraf borde få gälla även beträffande ägostyckning.

Med anledning härav vill jag framhålla, att enligt den föreslagna bestämmelsen, så vitt angår däri förekommande hänvisning till 9 § i nyssnämnda förslag, ägostyckningskartan med tillhörande handlingar skall utgöra norm vid bestämmande av en vid ägostyckningen tillkommen gräns. Till förrättningshandlingarna lärer, där ägostyckning ägt rum jämlikt 3 § av 1896 års lag om hemmansklyvning m. m., vara att hänföra jämväl styckningsavtalet. Förutsättning för att karta och handlingar skola utgöra norm vid en gränsbestämning torde få anses vara att skiljaktighet ej föreligger dem emellan. Är så fallet — såsom då ägostyckningskartan visar avvikelser från gränsbeskrivningen i styckningsavtalet — lärer den ifrågavarande regeln ej äga tillämpning. Med hänsyn till det av mig nu anförda har jag funnit oförmälda inom lagrådet uttalade tvekan icke föranleda ändring i förslaget. Enligt det förslag till lag om delning av jord å landet, som numera föreligger, skola emellertid jorddelningsinstituten hemmansklyvning och ägostyckning försvinna; laga skifte skall enligt förslaget omfatta även hemmansklyvning och ägostyckning ersättas av avstyckning. Med hänsyn härtill och då en avfattning av mera generellt innehåll i fall som det föreliggande synes mig vara att föredraga, har i den förevarande bestämmelsen vidtagits en mindre jämkning och har den jämkade föreskriften införts såsom andra stycke i förslagets 9 §.

De anmärkningar av huvudsakligen formell natur, som av lagrådet eller dess majoritet i övrigt framställts beträffande förslaget till lag om ägo gränser, har jag ansett böra följas, och hava i enlighet därmed ändringar vidtagits.

I enlighet med vad lagrådet hemställt beträffande förslaget till lag om vad iakttagas skall i avseende å införande av lagen om ägo gränser har i förslaget till lag om ägo gränser införts en promulgationsbestämmelse av det innehåll, lagrådet angivit, och med föreskrift tillika, att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1922. Tillika har, på sätt lagrådet förordat, utarbetats förslag till lag om upphävande av gällande stadganden angående urminnes hävd; genom detta förslag upphäves 15 kap. jordabalken ävensom vad lag eller författning eljest innehåller om tillgodonjutande av urminnes hävd, varjämte i förslaget införts de stadganden, som upptagits i 4 § av förenämnda förslag till promulgationslag. Med anledning av lagrådets hemställan i fråga om den föreslagna omarbetningen av 14 kap. jordabalken hava de

stadganden, som upptagits under 1, 2 och 3 av 3 § i det remitterade förslaget till promulgationslag, nu införts i ett särskilt förslag till lag om syn i ägotvist, till vilken lag fogats en bestämmelse av innehåll, att där i lag eller särskild författning — såsom i 10 kap. 15 § rättegångsbalken — förekommer hänvisning till lagrum, som ersatts genom bestämmelse i lagen om syn i ägotvist, sådan bestämmelse i stället skall tillämpas.

I 3 § av det remitterade förslaget till lag om fastställande av yttergränsen för strandägares områden i vissa större insjöar hänvisas i fråga om jäv till bestämmelserna i 33 § av 1879 års dikningslag. Då denna kommer att upphöra att gälla den 1 nästkommande januari, har i den föreslagna 3 § i stället för nämnda hänvisning upptagits dikningslagens omförmälda bestämmelser med erforderliga jämkningar. Den föreslagna lagens rubrik har något jämkats. På sätt lagrådet hemställt, har nu stadgats, att lagen skall träda i kraft vid samma tid som lagen om ägo gränser.

Vad slutligen angår det av lagrådet jämväl granskade förslaget till lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägo gräns, får jag erinra, att förslagets upprättande och remitterande till lagrådet i sammanhang med de övriga föranletts av sambandet mellan innehållet i dess 3 § samt 10 § i det remitterade förslaget till lag om ägo gränser. Då det sistnämnda lagrummet uteslutits i det omarbetade förslaget, bortfaller tydligen all anledning till en bestämmelse i det avseende, som i nämnda 3 § är i fråga. Med hänsyn härtill och då det övriga innehållet i förslaget till lag om byggnad eller annan anläggning, som uppförts utöver ägo gräns, blivit — med undantag av 2 §, motsvarande 4 § i 3 kap. av lagberedningens förslag till ny jordabalk — upptaget i lagen om fastighetsbildning i stad den 12 maj 1917 (1 kap. 10—13 §§), torde det icke vara påkallat att nu framlägga ens någon del av samma förslag.

Jag har för avsikt att inom den närmaste tiden föreslå Kungl. Maj:t besluta, att den i lagrådets yttrande omförmälda lagen av den 5 juni 1917 skall träda i kraft den 1 januari 1921.*

I förslagen hava en del redaktionella jämkningar vidtagits.»

Föredragande departementschefen uppläste därefter omförmälda förslag till

- 1) lag om ägo gränser,
- 2) lag om syn i ägotvist,

* Se Svensk författningssamling 1920 nr 806.

3) lag om upphävande av gällande stadganden angående urminnes hävd,
4) lag om fastställande av yttergränsen för strandägarnas område i
vissa större sjöar;

och hemställde föredraganden, att dessa förslag måtte, jämlikt § 87
regeringsformen, genom proposition föreläggas nästkommande års riksdag
till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan fann Hans Maj:t Konungen gott lämna bifall; och skulle till 1921 års riksdag avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

J. Bratt.